

Conclusies

screening van de 29 studiegebieden in het voltijds secundair onderwijs

23 april 2015

Inleiding

Voor elk studiegebied in het voltijds secundair onderwijs maakten we een uitgebreide analyse van het studieaanbod tussen het schooljaar 2008-2009 en het schooljaar 2012-2013. De belangrijkste conclusies zijn samengevat in dit document. Voor elk studiegebied is er een fiche met de meest essentiële informatie over de leerlingenaantallen, evolutie en spreiding, de herkomst van de inschrijvingen, de attestering, de doorstroom naar het hoger onderwijs en de doorstroom naar de arbeidsmarkt. Ten slotte geven we per studierichting aan of de finaliteit doorstroomgericht, arbeidsmarktgericht of beide is en formuleren we enkele aanbevelingen. We geven per thema telkens dezelfde basisinformatie en we vermelden wat ons specifiek is opgevallen. De volgende informatie nemen we structureel op in elke fiche:

Leerlingenaantal: het gemiddeld aantal leerlingen in het studiegebied tussen het schooljaar 2008-2009 en het schooljaar 2012-2013 en de grootte van het studiegebied op basis van de verhouding tot het leerlingenaantal in de onderwijsvorm.

Evolutie: de evolutie van het leerlingenaantal in het studiegebied tussen het schooljaar 2008-2009 en het schooljaar 2012-2013.

Spreiding aanbod: de geografische spreiding van de leerlingen in het studiegebied in het schooljaar 2012-2013.

Herkomst leerlingen: de gemiddelde instroom in alle leerjaren, specialisatiejaren en Se-n-Se tussen het schooljaar 2008-2009 en het schooljaar 2012-2013.

Attestering: het gemiddeld aantal C-attesten per graad tussen het schooljaar 2008-2009 en het schooljaar 2012-2013.

Doorstroom hoger onderwijs: participatiegraad en studierendement in het hoger onderwijs per studierichting in het academiejaar 2012-2013, indien relevant aangevuld met gegevens uit Onderwijskiezer, die informatie bevatten over zes academiejaren.

Doorstroom arbeidsmarkt: het percentage werkzoekende schoolverlaters uit het schooljaar 2012-2013 dat na één jaar nog werkzoekend is volgens het VDAB-schoolverlatersrapport uit 2014.

Finaliteit: bepaling of een studierichting doorstroomgericht is, arbeidsmarktgericht is of een dubbele finaliteit heeft op basis van de gegevens over de doorstroom naar het hoger onderwijs en de doorstroom naar de arbeidsmarkt.

Aanbevelingen: aanbevelingen in functie van de modernisering van het secundair onderwijs en de rationalisering van studierichtingen en studiegebieden.

De **bijlage** verduidelijkt de criteria die worden gebruikt bij het bepalen van de finaliteit van elke studierichting.

Algemeen secundair onderwijs

studieaanbod	aso
tweede graad	Economie Grieks Grieks-Latijn Humane wetenschappen Latijn Rudolf Steinerpedagogie Wetenschappen Yeshiva
derde graad	Economie-moderne talen Economie-wetenschappen Economie-wiskunde Grieks-Latijn Grieks-moderne talen Grieks-wetenschappen Grieks-wiskunde Humane wetenschappen Latijn-moderne talen Latijn-wetenschappen Latijn-wiskunde Moderne talen-wetenschappen Moderne talen-wiskunde Rudolf Steinerpedagogie Wetenschappen-wiskunde Yeshiva
voorbereidend jaar hoger onderwijs	Bijzondere wetenschappelijke vorming

leerlingenaantal	studiegebied: 112.679 leerlingen derde graad meer dan 60% van de leerlingen in de 3 studierichtingen <i>Wetenschappen-wiskunde, Economie-Moderne talen</i> en
------------------	---

	<i>Humane wetenschappen.</i> ▪ meer dan 20% van de leerlingen zit in een studierichting met <i>Latijn</i>
evolutie	▪ daling van 2,3%
spreiding aanbod	▪ gelijkmatige geografische spreiding behalve in <i>Grieks-moderne talen</i>, <i>Rudolf Steinerpedagogie</i> en <i>Yeshiva</i> ▪ voorbereidend jaar op hoger onderwijs <i>Bijzondere wetenschappelijke vorming</i> enkel in 1 school in Antwerpen en 1 in Oost-Vlaanderen
herkomst leerlingen	tweede graad ▪ eerste leerjaar instroom bijna uitsluitend uit verwante basisopties eerste graad, enkel in <i>Wetenschappen</i> aanzienlijke instroom vanuit <i>Latijn</i> ▪ in tweede leerjaar instroom bijna uitsluitend uit eigen studierichting, enkel in studierichting <i>Humane wetenschappen</i> nog noemenswaardige instroom uit <i>Wetenschappen</i> derde graad ▪ eerste leerjaar instroom bijna uitsluitend vanuit verwante studierichting tweede graad ▪ wel aanzienlijke zij-instroom in <i>Wetenschappen-wiskunde</i>, <i>Moderne talen-wiskunde</i>, <i>Moderne talen-wetenschappen</i> vanuit <i>Latijn</i> en in <i>Humane wetenschappen</i> vanuit <i>Wetenschappen</i> ▪ ook noemenswaardige zij-instroom in <i>Economie-wiskunde</i> vanuit <i>Wetenschappen</i> en in <i>Economie-moderne talen</i> vanuit <i>Wetenschappen</i> en <i>Latijn</i>
attestering	tweede graad ▪ eerste leerjaar meer B-attesten in <i>Economie</i> en <i>Humane wetenschappen</i> dan gemiddeld in aso ▪ tweede leerjaar meer B-attesten in <i>Humane wetenschappen</i>, <i>Economie</i> en <i>Wetenschappen</i> dan gemiddeld in aso ▪ hele graad meer C-attesten in <i>Humane wetenschappen</i>, <i>Economie</i>, <i>Rudolf Steinerpedagogie</i> en <i>Yeshiva</i> dan gemiddeld in aso derde graad ▪ eerste leerjaar meer C-attesten in <i>Moderne talen-wetenschappen</i>, <i>Humane wetenschappen</i>, <i>Economie-moderne talen</i>, <i>Economie-wiskunde</i> en <i>Economie-wetenschappen</i> dan gemiddeld in aso ▪ tweede leerjaar meer C-attesten in <i>Economie-wetenschappen</i>, <i>Economie-wiskunde</i>, <i>Moderne talen-wetenschappen</i>, <i>Humane wetenschappen</i> en <i>Economie-moderne talen</i> dan gemiddeld in aso

doorstroom hoger onderwijs

studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA
Economie-moderne talen	48,0%	81,3%	43,4%	54,0%
Economie-wetenschappen	34,3%	79,9%	60,7%	57,1%
Economie-wiskunde	19,1%	89,3%	74,2%	70,4%
Grieks-Latijn	6,7%	81,9%	85,8%	80,7%
Grieks-moderne talen	0,0%		33,3%	80,2%
Grieks-wetenschappen	9,3%	82,1%	79,1%	82,4%
Grieks-wiskunde	0,9%	100,0%	89,8%	87,0%
Humane wetenschappen	55,3%	80,2%	34,1%	54,6%
Latijn-moderne talen	15,6%	82,7%	76,8%	66,5%
Latijn-wetenschappen	8,5%	88,3%	86,9%	73,6%
Latijn-wiskunde	3,5%	89,5%	91,0%	81,3%
Moderne talen-wetenschappen	29,9%	85,1%	63,1%	62,2%
Moderne talen-wiskunde	23,8%	92,3%	68,1%	72,6%
Rudolf Steinerpedagogie	35,9%	78,1%	31,7%	57,5%
Wetenschappen-wiskunde	10,4%	87,8%	84,7%	73,3%
Yeshiva (29)	13,8%	55,0%	0,0%	

participatiegraad

- veel hoger in de academische bachelors dan in professionele bachelors, behalve in *Economie-moderne talen*, *Humane wetenschappen*, *Rudolf Steinerpedagogie* en *Yeshiva*
- 7,6 % van de leerlingen stroomt niet onmiddellijk door naar hoger onderwijs

studierendement

- gemiddeld studierendement vanuit studiegebied Aso 82,2% in professionele bachelors en 68,2% in academische bachelors
- *Economie-moderne talen*, *Economie-wetenschappen*, *Humane wetenschappen* en *Rudolf Steinerpedagogie* lager studierendement dan 60% voor academische bachelors
- *Grieks-Latijn*, *Grieks-moderne talen*, *Grieks-wiskunde* en *Latijn-wiskunde* scoren hoger dan 80% voor academische bachelors
- in professionele bachelors studierendement van 80% of meer in alle studierichtingen, behalve *Rudolf*

	<i>Steinerpedagogie en Yeshiva</i>
doorstroom arbeidsmarkt	meer schoolverlaters geregistreerd dan verwacht op basis van doorstroomgerichte finaliteit
finaliteit	doorstroomgericht ▪ <i>Economie-moderne talen (naar PBA)</i> ▪ <i>Economie-wetenschappen (naar PBA)</i> ▪ <i>Humane wetenschappen (naar PBA)</i> ▪ <i>Rudolf Steinerpedagogie (naar PBA)</i> ▪ <i>Economie-wiskunde (naar ABA)</i> ▪ <i>Grieks-Latijn (naar ABA)</i> ▪ <i>Grieks-moderne talen (naar ABA)</i> ▪ <i>Grieks-wetenschappen (naar ABA)</i> ▪ <i>Grieks-wiskunde (naar ABA)</i> ▪ <i>Latijn-wiskunde (naar ABA)</i> ▪ <i>Latijn-moderne talen (naar ABA)</i> ▪ <i>Latijn-wetenschappen (naar ABA)</i> ▪ <i>Moderne talen-wiskunde (naar ABA)</i> ▪ <i>Wetenschappen-wiskunde (naar ABA)</i> ▪ <i>Moderne talen-wetenschappen (naar PBA + ABA)</i> dubbele finaliteit - arbeidsmarkt ▪ <i>Yeshiva</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Bijzondere wetenschappelijke vorming (voorbereidend jaar op HO)</i>
aanbevelingen	▪ herdefiniëring en herpositionering van studierichtingen <i>Economie-moderne talen, Economie-wetenschappen, Humane wetenschappen</i> en <i>Rudolf Steinerpedagogie</i> omwille van hoog percentage C-attesten en zwak studierendement in ABA ▪ positionering <i>Yeshiva</i> herbekijken want arbeidsmarktgericht en ontbrekende gegevens over attestering ▪ doorstroomgerichte studierichtingen voorzien die leerlingen met een hoog abstractievermogen, maar met minder interesse in klassieke talen of wiskunde, voldoende hoog uitdagen

Auto

studieaanbod	bsc	tso
derde graad	Auto Carrosserie Tweewielers en lichte verbrandingsmotoren Vrachtwagenchauffeur	Autotechnieken
specialisatiejaar of Se-n-Se	Auto-elektriciteit Bedrijfsvoertuigen Bijzonder transport Carrosserie- en spuitwerk Diesel- en LPG-motoren Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen Scheeps- en havenwerk	Toegepaste autotechnieken

leerlingenaantal	studiegebied: 3.119 leerlingen bsc: 2.410 leerlingen tso: 709 leerlingen in specialisatiejaren meerderheid van leerlingen in 2 van de 7 specialisatiejaren, namelijk <i>Auto-elektriciteit</i> en <i>Carrosserie- en spuitwerk</i>
evolutie	- daling leerlingenaantal van 10,3% - vooral sterke daling in tso
spreiding aanbod	- sterk verschillend per provincie - derde graad bsc <i>Tweewielers en lichte verbrandingsmotoren</i> enkel in Antwerpen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant - specialisatiejaren <i>Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen</i>, <i>Scheeps- en havenwerk</i> en <i>Bedrijfsvoertuigen</i> beperkt aangeboden - Se-n-Se <i>Toegepaste autotechnieken</i> enkel in Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen
herkomst leerlingen	derde graad bsc instroom voornamelijk uit studiegebied Mechanica-elektriciteit, grotendeels vanuit studierichtingen met accent op mechanica

	derde graad tso instroom voornamelijk uit studiegebied Mechanica-elektriciteit, grotendeels vanuit studierichtingen met accent op mechanica																																		
attestering	in bso hoger dan gemiddeld percentage C-attesten in alle studierichtingen, vooral in studierichting <i>Vrachtwagenchauffeur</i>																																		
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>studierichtingen</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Auto-elektriciteit</td><td>7,6%</td><td>25,0%</td></tr><tr><td>Bedrijfsvoertuigen</td><td>8,7%</td><td>63,3%</td></tr><tr><td>Bijzonder transport</td><td>3,3%</td><td>58,3%</td></tr><tr><td>Carrosserie- en spuitwerk</td><td>1,1%</td><td>26,7%</td></tr><tr><td>Diesel- en LPG-motoren</td><td>1,3%</td><td>25,2%</td></tr><tr><td>Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen</td><td>0,0%</td><td></td></tr><tr><td>Scheeps- en havenwerk</td><td>0,0%</td><td></td></tr></table> - participatiegraad opvallend laag - studierendement onvoldoende voor alle studierichtingen tso <table><tr><th>Studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Autotechnieken</td><td>25,4%</td><td>60,4%</td><td>0,4%</td><td>95,0%</td></tr></table> - participatie PBA en vooral ABA is zeer beperkt - studierendement voldoende in PBA en onvoldoende in ABA - meer dan 60% heeft na 5 jaar geen bachelordiploma (Onderwijskiezer) - studierendement PBA in Onderwijskiezer 52,1% in PBA Autotechnologie	studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA	Auto-elektriciteit	7,6%	25,0%	Bedrijfsvoertuigen	8,7%	63,3%	Bijzonder transport	3,3%	58,3%	Carrosserie- en spuitwerk	1,1%	26,7%	Diesel- en LPG-motoren	1,3%	25,2%	Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen	0,0%		Scheeps- en havenwerk	0,0%		Studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Autotechnieken	25,4%	60,4%	0,4%	95,0%
studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA																																	
Auto-elektriciteit	7,6%	25,0%																																	
Bedrijfsvoertuigen	8,7%	63,3%																																	
Bijzonder transport	3,3%	58,3%																																	
Carrosserie- en spuitwerk	1,1%	26,7%																																	
Diesel- en LPG-motoren	1,3%	25,2%																																	
Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen	0,0%																																		
Scheeps- en havenwerk	0,0%																																		
Studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																															
Autotechnieken	25,4%	60,4%	0,4%	95,0%																															
doorstroom arbeidsmarkt	- betere doorstroom dan gemiddeld in bso, behalve in specialisatiejaren <i>Bedrijfsvoertuigen</i> en <i>Carrosserie- en spuitwerk</i> - betere doorstroom dan gemiddeld in tso																																		
finaliteit	doorstroomgericht -																																		

	dubbele finaliteit ▪ <i>Autotechnieken (6 tso)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Auto (6bso)</i> ▪ <i>Carrosserie (6bso)</i> ▪ <i>Tweewielers en lichte verbrandingsmotoren (6bso)</i> ▪ <i>Vrachtwagenchauffeur (6bso)</i> ▪ <i>Auto-elektriciteit (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Bedrijfsvoertuigen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Bijzonder transport (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Carrosserie- en spuitwerk (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Diesel- en LPG-motoren (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Scheeps- en havenwerk (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Toegepaste autotechnieken (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren en herbekijken van de bestaande studierichtingen op basis van de beroepskwalificaties, omwille van sterk dalend leerlingenaantal ▪ aanpassen specialisatiejaar <i>Mecaniciën voor onderhoud en herstel van motorfietsen</i> en basisopleidingen <i>Carrosserie</i> en <i>Tweewielers en lichte verbrandingsmotoren</i> wegens slechte doorstroom naar de arbeidsmarkt ▪ herpositioneren van <i>Autotechnieken</i> als een arbeidsmarktgerichte studierichting wegens slecht studierendement in PBA, weliswaar met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors

Ballet

studieaanbod	kso
tweede graad	Ballet
derde graad	Ballet

leerlingenaantal	studiegebied: 60 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: 1,0% van de kso-leerlingen zit in studiegebied Ballet
evolutie	daling van 13,4%, grote procentuele daling wegens laag leerlingenaantal
spreiding aanbod	1 school in de provincie Antwerpen
herkomst leerlingen	▪ instroom in tweede graad zo goed als volledig uit basisoptie <i>Ballet</i> in eerste graad ▪ nauwelijks of geen zij-instroom in hogere leerjaren
attestering	opvallend hoog percentage onbekende attesteringen in het tweede leerjaar van de derde graad
doorstroom hoger onderwijs	▪ hogere participatie in professionele bachelor dan gemiddeld in kso, maar opletten met interpretatie door laag leerlingenaantal ▪ hoog studierendement in professionele bachelor Dans, maar opletten met interpretatie want slechts info over 1 student
doorstroom arbeidsmarkt	nauwelijks of geen werkzoekenden
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit ▪ <i>Ballet</i> is wellicht een dubbele finaliteitsrichting, maar door laag leerlingenaantal geen 100% zekerheid hierover arbeidsmarktgericht -
aanbevelingen	▪ <i>Ballet</i> is een niche-studierichting, er is geen nood aan rationalisering ▪ herbekijken van de studierichting <i>Ballet</i> op basis van de beroepskwalificaties en van de begincompetenties van de professionele bachelor Dans ▪ herbekijken van positionering van studierichting <i>Ballet</i> in samenhang met de studierichting <i>Dans</i> in het studiegebied Podiumkunsten ▪ opmerking: hoog aantal onbekende attesteringen in het tweede leerjaar van de derde graad Ballet

Beeldende kunsten

studieaanbod	kso
tweede graad	Artistieke opleiding Audiovisuele vorming Beeldende en architecturale kunsten Beeldende en architecturale vorming
derde graad	Architecturale en binnenhuiskunst Architecturale vorming Artistieke opleiding Audiovisuele vorming Beeldende vorming Industriële kunst Toegepaste beeldende kunst Vrije beeldende kunst
Se-n-Se	Architecturale vormgeving Audiovisuele vormgeving Grafische vormgeving Industriële vormgeving Ruimtelijke vormgeving
voorbereidend jaar op het hoger onderwijs	Bijzondere beeldende vorming

leerlingenaantal	studiegebied: 4.869 leerlingen ▪ grootste studiegebied in het kso: 77,9% van de kso-leerlingen zit in studiegebied Beeldende kunsten
evolutie	daling van 1,5% maar licht stijgende tendens laatste jaren, in tegenstelling tot hele kso waar er een stijging is van 2,1%
spreiding aanbod	▪ telkens minimum 1 school per provincie voor zowat alle studierichtingen, behalve voor <i>Industriële kunst</i> ▪ in Vlaams-Brabant slechts enkele studierichtingen in aanbod
herkomst leerlingen	tweede graad ▪ in eerste leerjaar grootste instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i>, dan <i>Artistieke vorming</i> en ten slotte <i>Sociale en technische vorming</i> ▪ in tweede leerjaar zij-instroom van 1 op 5 leerlingen uit andere studiegebieden

	derde graad ▪ in eerste leerjaar instroom van 1 op 5 leerlingen uit andere studiegebieden, vooral uit aso																																													
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen																																													
doorstroom hoger onderwijs	▪ participatiegraad en studierendement in studiegebied Beeldende kunsten is vergelijkbaar met hele kso <table><tr><th>studierichtingen 'Vorming'</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Architecturale vorming</td><td>24,0%</td><td>78,4%</td><td>61,5%</td><td>71,4%</td></tr><tr><td>Audiovisuele vorming</td><td>41,3%</td><td>60,3%</td><td>38,0%</td><td>59,6%</td></tr><tr><td>Beeldende vorming</td><td>33,9%</td><td>71,8%</td><td>49,2%</td><td>66,1%</td></tr></table> ▪ vergelijkbare participatiegraad met aso ▪ vooral doorstroom naar academische bachelors, behalve in <i>Audiovisuele vorming</i> waar ongeveer evenveel leerlingen kiezen voor een professionele bachelor als voor een academische bachelor ▪ studierendement voor academische bachelors vergelijkbaar met aso, behalve <i>Audiovisuele vorming</i> dat vrij laag scoort ▪ studierendement voor professionele bachelors lager dan in aso maar goed in <i>Architecturale vorming</i> en <i>Beeldende vorming</i> en voldoende in <i>Audiovisuele vorming</i> <table><tr><th>studierichtingen 'Kunst'</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Industriële kunst</td><td>0,0%</td><td>-</td><td>25,0%</td><td>6,7%</td></tr><tr><td>Architecturale en binnenhuiskunst</td><td>52,2%</td><td>72,5%</td><td>36,0%</td><td>66,0%</td></tr><tr><td>Toegepaste beeldende kunst</td><td>37,4%</td><td>61,4%</td><td>35,0%</td><td>69,2%</td></tr><tr><td>Vrije beeldende kunst</td><td>27,3%</td><td>63,6%</td><td>48,5%</td><td>63,3%</td></tr></table> ▪ opvallend hogere participatiegraad voor academische bachelors dan in tso, maar uiteraard gelinkt aan opleidingsaanbod ▪ beter studierendement voor academische bachelors dan tso ▪ studierendement voor professionele bachelors vergelijkbaar met tso ▪ studierendement in <i>Toegepaste beeldende kunst</i> enkel goed in de academische bachelor Beeldende Kunsten en de professionele bachelors Interieurvormgeving, Onderwijs: kleuteronderwijs en Onderwijs: secundair onderwijs	studierichtingen 'Vorming'	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Architecturale vorming	24,0%	78,4%	61,5%	71,4%	Audiovisuele vorming	41,3%	60,3%	38,0%	59,6%	Beeldende vorming	33,9%	71,8%	49,2%	66,1%	studierichtingen 'Kunst'	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Industriële kunst	0,0%	-	25,0%	6,7%	Architecturale en binnenhuiskunst	52,2%	72,5%	36,0%	66,0%	Toegepaste beeldende kunst	37,4%	61,4%	35,0%	69,2%	Vrije beeldende kunst	27,3%	63,6%	48,5%	63,3%
studierichtingen 'Vorming'	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																																										
Architecturale vorming	24,0%	78,4%	61,5%	71,4%																																										
Audiovisuele vorming	41,3%	60,3%	38,0%	59,6%																																										
Beeldende vorming	33,9%	71,8%	49,2%	66,1%																																										
studierichtingen 'Kunst'	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																																										
Industriële kunst	0,0%	-	25,0%	6,7%																																										
Architecturale en binnenhuiskunst	52,2%	72,5%	36,0%	66,0%																																										
Toegepaste beeldende kunst	37,4%	61,4%	35,0%	69,2%																																										
Vrije beeldende kunst	27,3%	63,6%	48,5%	63,3%																																										

	studierichting 'Opleiding'	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA
	Artistieke opleiding	28,0%	53,3%	31,0%	52,2%
	▪ opvallend hogere participatiegraad voor academische en professionele bachelors dan in bso ▪ beter studierendement dan in bso, maar nog steeds onvoldoende				
doorstroom arbeidsmarkt	▪ vrij hoog percentage werkzoekende schoolverlaters na 1 jaar ▪ vergelijkbaar percentage met hele kso				
finaliteit	doorstroomgericht ▪ <i>Architecturale vorming (naar ABA)</i> ▪ <i>Architecturale en binnenhuiskunst (naar PBA + ABA)</i> ▪ <i>Audiovisuele vorming (naar PBA + ABA)</i> ▪ <i>Beeldende vorming (naar PBA + ABA)</i> ▪ <i>Toegepaste beeldende kunst (naar PBA + ABA)</i> ▪ <i>Vrije beeldende kunst (naar PBA + ABA)</i> dubbele finaliteit ▪ <i>Artistieke opleiding</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Industriële kunst</i> ▪ <i>Industriële vormgeving (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Ruimtelijke vormgeving (Se-n-Se)</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Bijzondere beeldende vorming (voorbereidend jaar HO)</i> ▪ <i>Grafische vormgeving (Se-n-Se)</i>				
aanbevelingen	▪ rationalisering van het studiegebied in samenhang met studiegebieden Fotografie, Grafische communicatie en media, Decoratieve technieken en Mode, en met het opleidingsaanbod in hoger onderwijs ▪ herpositioneren van de studierichting <i>Artistieke opleiding</i> omwille van slecht studierendement in het hoger onderwijs en slechte doorstroom naar de arbeidsmarkt; afschaffing studierichting indien geen beroepskwalificatie				

	▪ <i>Audiovisuele vorming</i> in samenhang bekijken met <i>Podiumtechnieken</i> uit het studiegebied Mechanica-elektriciteit ▪ vraag over opportuniteit van voorbereidend jaar op het hoger onderwijs <i>Bijzondere beeldende vorming</i> in de opleidingsstructuur van het voltijds secundair onderwijs, gezien de dalende leerlingenaantallen en gezien ook het bestaan van deeltijds kunstonderwijs
--	---

Bouw

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Bouw Duurzaam wonen Schilderwerk en decoratie	Bouw- en houtkunde Bouwtechnieken
derde graad	Bouwplaatsmachinist Duurzaam wonen Ruwbouw Ruwbouwafwerking Schilderwerk en decoratie Steen- en marmerbewerking	Bouw- en houtkunde Bouwtechnieken
specialisatiejaar of Se-n-Se	Bio-ecologische bouwafwerking* Dakwerken Decoratie en restauratie schilderwerk Mechanische en hydraulische kranen Renovatie bouw Restauratie bouw Wegenbouwmachines	Bouw constructie- en planningstechnieken

*Dit specialisatiejaar is pas ingericht vanaf het schooljaar 2012-2013 en is nog niet opgenomen in de conclusies.

leerlingenaantal	studiegebied: 4.726 leerlingen bso: 3.425 leerlingen tso: 1.301 leerlingen ▪ relatief laag leerlingenaantal in verhouding tot vrij ruim studieaanbod ▪ meer dan 70% van de leerlingen zit in bso ▪ in bso sterke concentratie van leerlingen in 1 studierichting: tweede graad in studierichting <i>Bouw</i>, derde graad in studierichting <i>Ruwbouw</i>, specialisatiejaar in <i>Renovatie bouw</i> ▪ overige studierichtingen en specialisatiejaren in bso dun bevolkt
evolutie	▪ daling leerlingenaantal van 5,6% ▪ daling in tso dubbel zo sterk als in bso
spreiding aanbod	▪ sterk verschillend per provincie ▪ derde graad bso <i>Ruwbouw</i> enige studierichting die overal wordt ingericht ▪ in Brussels Hoofdstedelijk Gewest enkel tweede en derde graad bso

	Se-n-Se enkel in West-Vlaanderen																					
herkomst leerlingen	tweede graad bso - eerste leerjaar: grootste instroom vanuit verwante beroepenvelden, overige instroom is zeer uiteenlopend - tweede leerjaar: voornamelijk vanuit de eigen studierichting, in <i>Bouw</i> nog 1 op 10 leerlingen uit andere studierichting, in <i>Duurzaam wonen</i> en <i>Schilderwerk en decoratie</i> nog 1 op 5 leerlingen uit andere studierichting derde graad bso - eerste leerjaar: instroom uit meest verwante studierichting van de tweede graad, behalve in <i>Bouwplaatsmachinist</i>, waar 1 op 4 leerlingen uit de studierichting <i>Basismechanica</i> komt tweede graad tso - eerste leerjaar: grootste instroom vanuit basisoptie <i>Bouw- en houttechnieken</i>, maar nog aanzienlijke instroom vanuit andere basisopties - tweede leerjaar: voornamelijk vanuit de eigen studierichting, maar in <i>Bouw- en houtkunde</i> komt 1 op 7 leerlingen nog uit andere studierichting en in <i>Bouwtechnieken</i> 1 op 12 leerlingen derde graad tso - eerste leerjaar: voornamelijk vanuit eigen studierichting in de tweede graad																					
attestering	- geen opmerkelijke vaststellingen in bso - minder C-attesten dan gemiddeld in de tweede en derde graad tso																					
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Dakwerken</td><td>4,2%</td><td>2,6%</td></tr><tr><td>Decoratie en restauratie schilderwerk</td><td>7,1%</td><td>49,8%</td></tr><tr><td>Mechanische en hydraulische kranen</td><td>11,1%</td><td>0,0%</td></tr><tr><td>Renovatie bouw</td><td>3,6%</td><td>31,1%</td></tr><tr><td>Restauratie bouw</td><td>22,2%</td><td>5,0%</td></tr><tr><td>Wegenbouwmachines</td><td>0,0%</td><td>-</td></tr></table> - lage participatie in PBA - onvoldoende studierendement - participatie ABA is verwaarloosbaar	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Dakwerken	4,2%	2,6%	Decoratie en restauratie schilderwerk	7,1%	49,8%	Mechanische en hydraulische kranen	11,1%	0,0%	Renovatie bouw	3,6%	31,1%	Restauratie bouw	22,2%	5,0%	Wegenbouwmachines	0,0%	-
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA																				
Dakwerken	4,2%	2,6%																				
Decoratie en restauratie schilderwerk	7,1%	49,8%																				
Mechanische en hydraulische kranen	11,1%	0,0%																				
Renovatie bouw	3,6%	31,1%																				
Restauratie bouw	22,2%	5,0%																				
Wegenbouwmachines	0,0%	-																				

	tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Bouw- en houtkunde</td><td>62,9%</td><td>79,9%</td><td>22,4%</td><td>66,8%</td></tr><tr><td>Bouwtechnieken</td><td>33,1%</td><td>53,5%</td><td>1,9%</td><td>17,2%</td></tr></table> ▪ grote verschillen in participatie en studierendement tussen de 2 studierichtingen ▪ hoge participatie in <i>Bouw- en houtkunde</i>, vooral in PBA ▪ uitstekend studierendement voor <i>Bouw- en houtkunde</i> in PBA, voldoende studierendement in ABA Architectuur ▪ lage participatie in PBA en verwaarloosbare participatie in ABA voor <i>Bouwtechnieken</i> ▪ onvoldoende studierendement voor <i>Bouwtechnieken</i> in PBA en ABA	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Bouw- en houtkunde	62,9%	79,9%	22,4%	66,8%	Bouwtechnieken	33,1%	53,5%	1,9%	17,2%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA												
Bouw- en houtkunde	62,9%	79,9%	22,4%	66,8%												
Bouwtechnieken	33,1%	53,5%	1,9%	17,2%												
doorstroom arbeidsmarkt	▪ betere doorstroom dan gemiddeld in bso en tso ▪ minst goede doorstroom voor specialisatiejaar <i>Restauratie bouw</i> (laag leerlingenaantal)															
finaliteit	doorstroomgericht ▪ <i>Bouw- en houtkunde (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit ▪ <i>Bouwtechnieken (6tso)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Bouwplaatsmachinist (6 bso)</i> ▪ <i>Duurzaam wonen (6 bso)</i> ▪ <i>Ruwbouw (6 bso)</i> ▪ <i>Ruwbouwafwerking (6 bso)</i> ▪ <i>Schilderwerk en decoratie (6 bso)</i> ▪ <i>Steen- en marmerbewerking (6 bso)</i> ▪ <i>Dakwerken (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Decoratie en restauratie schilderwerk (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Mechanische en hydraulische kranen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Renovatie bouw (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Restauratie bouw (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Wegenbouwmachines (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Bouw constructie- en planningstechnieken (Se-n-Se)</i>															

	onduidelijke finaliteit ▪ <i>Bio-ecologische bouwafwerking (specialisatiejaar)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren van het hele studiegebied op basis van de beroepskwalificaties omwille van de vele studierichtingen met weinig leerlingen en de geringe meerwaarde op de arbeidsmarkt ▪ clusteren van specialisatiejaren <i>Renovatie bouw</i> en <i>Restauratie bouw</i> omwille van laag leerlingenaantal en de slechte arbeidsmarktperspectieven voor <i>Restauratie bouw</i> ▪ het specialisatiejaar <i>Dakwerken</i> herbekijken in samenhang met studiegebied Hout ▪ studierichting <i>Duurzaam wonen</i> en specialisatiejaar <i>Bio-ecologische bouwafwerking</i>: inhoudelijke analyse wegens onduidelijke finaliteit, laag leerlingenaantal en aanwezigheid van aspect duurzaamheid in alle bouwopleidingen

Chemie

studieaanbod	tso
tweede graad	Techniek-wetenschappen
derde graad	Chemie Farmaceutisch-technisch assistent Techniek-wetenschappen
specialisatiejaar of Se-n-Se	Apotheekassistent Chemische procestechnieken

leerlingenaantal	studiegebied: 4.605 leerlingen Relatief klein studiegebied: veel leerlingen in verhouding tot beperkt studieaanbod
evolutie	- stijging leerlingenaantal van 3,5% - zeer sterke stijging in Se-n-Se
spreiding aanbod	gelijkmatige geografische spreiding, behalve voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - tweede graad <i>Techniek-wetenschappen</i> overal ruim aanbod - derde graad <i>Techniek-wetenschappen</i> ruim aanbod maar niet in Brussels Hoofdstedelijk Gewest - derde graad <i>Chemie</i> beperkt aanbod en niet in Brussels Hoofdstedelijk Gewest - derde graad <i>Farmaceutisch-technisch assistent</i> beperkt aanbod, wel in alle provincies - Se-n-Se <i>Chemische procestechnieken</i> overal beperkt aanbod - Se-n-Se <i>Apotheekassistent</i> beperkt aanbod, niet in Vlaams-Brabant en Brussels Hoofdstedelijk Gewest
herkomst leerlingen	tweede graad - in eerste leerjaar grootste instroom in <i>Techniek-wetenschappen</i> uit basisopties <i>Moderne wetenschappen</i> en <i>Techniek-wetenschappen</i> - in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen richting, aanzienlijke zij-instroom uit <i>Wetenschappen</i> (aso) derde graad - in eerste leerjaar in alle studierichtingen grootste instroom uit tweede graad <i>Techniek-wetenschappen</i> - in eerste leerjaar <i>Chemie</i> ook aanzienlijke instroom uit <i>Wetenschappen</i> (aso), noemenswaardige instroom uit <i>Sociale en technische wetenschappen</i> - in eerste leerjaar <i>Farmaceutisch-technisch assistent</i> ook grote instroom uit <i>Sociale en technische wetenschappen</i>, noemenswaardige instroom uit <i>Wetenschappen</i> - in eerste leerjaar <i>Techniek-wetenschappen</i> nog aanzienlijke instroom uit <i>Wetenschappen</i>

	Se-n-Se - in <i>Apotheekassistent</i> grootste instroom uit eigen studiegebied, maar ook instroom uit studiegebieden Personenzorg en Lichaamsverzorging - in <i>Farmaceutisch-technisch assistent</i> grootste instroom uit eigen studiegebied, maar ook instroom uit studiegebieden Mechanica-elektriciteit en Personenzorg																				
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen, behalve hoog aantal C-attesten in eerste leerjaar derde graad																				
doorstroom hoger onderwijs	tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Chemie</td><td>64,2%</td><td>57,7%</td><td>8,3%</td><td>17,7%</td></tr><tr><td>Farmaceutisch-technisch assistent</td><td>50,0%</td><td>52,0%</td><td>14,5%</td><td>13,5%</td></tr><tr><td>Techniek-wetenschappen</td><td>60,1%</td><td>71,9%</td><td>32,0%</td><td>48,1%</td></tr></table> - participatie in PBA vergelijkbaar met gemiddelde in tso, participatie in ABA hoger in <i>Techniek-wetenschappen</i> - in <i>Techniek-wetenschappen</i> goed studierendement in PBA, onvoldoende in ABA - in <i>Farmaceutisch assistent</i> en <i>Chemie</i> onvoldoende studierendement in PBA en ABA	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Chemie	64,2%	57,7%	8,3%	17,7%	Farmaceutisch-technisch assistent	50,0%	52,0%	14,5%	13,5%	Techniek-wetenschappen	60,1%	71,9%	32,0%	48,1%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																	
Chemie	64,2%	57,7%	8,3%	17,7%																	
Farmaceutisch-technisch assistent	50,0%	52,0%	14,5%	13,5%																	
Techniek-wetenschappen	60,1%	71,9%	32,0%	48,1%																	
doorstroom arbeidsmarkt	- betere doorstroom dan gemiddeld in tso - Se-n-Se is meerwaarde voor doorstroom naar de arbeidsmarkt																				
finaliteit	doorstroomgericht <i>Techniek-wetenschappen (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit <i>Chemie (6tso)</i> <i>Farmaceutisch-technisch assistent (6tso)</i> arbeidsmarktgericht <i>Apotheekassistent (Se-n-Se)</i> <i>Chemische procestechnieken (Se-n-Se)</i>																				
aanbevelingen	- grondige bijsturing van <i>Chemie</i> en <i>Farmaceutisch-technisch assistent</i> wegens onvoldoende slaagkansen in de professionele bachelors en op de arbeidsmarkt <i>Techniek-wetenschappen</i> herdefiniëren in samenhang met de studiegebieden Mechanica-elektriciteit (<i>Industriële wetenschappen</i>) en Land- en tuinbouw (<i>Biotechnische wetenschappen</i>) - inhoudelijk herdefiniëren van de arbeidsmarktgerichte studierichtingen op basis van de beroepskwalificaties - onduidelijke relatie tussen <i>Farmaceutisch-technisch assistent</i> en <i>Apotheekassistent</i> uitklaren																				

Decoratieve technieken

studieaanbod	bso
tweede graad	Publiciteit en etalage
derde graad	Etalage en standendecoratie Publiciteitsgrafiek
specialisatiejaar	Decor- en standenbouw Publiciteit en illustratie

leerlingenaantal	studiegebied: 2.053 leerlingen klein studiegebied: 2,8 % van de bso-leerlingen zit in studiegebied Decoratieve technieken
evolutie	- stijging van 4,6% in eerste 4 schooljaren van analyse - slechts stijging van 2,2% in laatste schooljaar van analyse, te verklaren door afschaffing vierde graad <i>Plastische kunsten</i>
spreiding aanbod	- bijna helft van de leerlingen in de provincie Antwerpen - aanbod in alle provincies, behalve voor specialisatiejaar <i>Decor- en standenbouw</i>, dat geen aanbod heeft in Oost-Vlaanderen en Limburg
herkomst leerlingen	tweede graad - in eerste leerjaar instroom voornamelijk uit inhoudelijk verwante beroepenvelden en basisopties - in tweede leerjaar komt de meerderheid van de leerlingen uit de eigen studierichting en is er een noemenswaardige instroom uit <i>Beeldende en architecturale kunsten</i> (kso), <i>Kantoor</i> (bso) en <i>Verzorging-voeding</i> (bso) derde graad - in eerste leerjaar <i>Etalage en standendecoratie</i> meerderheid van de instroom uit eigen studiegebied en noemenswaardige instroom vanuit het studiegebied Personenzorg - in eerste leerjaar <i>Publiciteitsgrafiek</i> meerderheid van de instroom uit eigen studiegebied en noemenswaardige instroom vanuit het studiegebied Beeldende kunsten specialisatiejaar - instroom bijna volledig uit eigen studiegebied
attestering	- opvallend hoger percentage C-attesten in tweede en derde graad dan in het totale bso - in specialisatiejaren is aantal C-attesten op het niveau van het totale bso

doorstroom hoger onderwijs	▪ hogere participatiegraad hoger onderwijs in Decoratieve technieken dan gemiddeld in bso, vooral in professionele bachelors ▪ participatie van 1 op 3 leerlingen uit <i>Publiciteit en illustratie</i> ▪ participatie van 1 op 5 leerlingen uit <i>Decor- en standenbouw</i> ▪ onvoldoende studierendement voor <i>Publiciteit en illustratie</i> ▪ te laag aantal deelnemers uit <i>Decor- en standenbouw</i> om uitspraak te doen over studierendement
doorstroom arbeidsmarkt	▪ hoger percentage werkzoekende schoolverlaters na 1 jaar dan in hele bso ▪ <i>Decor- en standenbouw</i> met zeer beperkt aantal leerlingen toch hoger percentage werkzoekende schoolverlaters dan <i>Publiciteit en illustratie</i>
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit - arbeidsmarktgericht ▪ <i>Etalage en standendecoratie (6bso)</i> ▪ <i>Publiciteitsgrafiek (6bso)</i> ▪ <i>Decor- en standenbouw (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Publiciteit en illustratie (specialisatiejaar)</i>
aanbevelingen	▪ herbekijken van de studierichtingen en specialisatiejaren in samenhang met studiegebieden Beeldende kunsten, Grafische communicatie en media, Hout en Handel ▪ inhoudelijk herbekijken van de studierichtingen en specialisatiejaren op basis van de beroepskwalificaties, ook omwille van het hoge percentage C-attesten en de slechte doorstroom naar de arbeidsmarkt

Fotografie

studieaanbod	tso
tweede graad	Fotografie
derde graad	Fotografie

leerlingenaantal	studiegebied: 293 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: zeer beperkt aanbod, weinig leerlingen														
evolutie	stijging leerlingenaantal van 29,6%														
spreiding aanbod	<i>Fotografie</i> niet in Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen, zeer beperkt aanbod in de andere provincies														
herkomst leerlingen	tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Fotografie</i> instroom uit basisopties <i>Moderne wetenschappen, Sociale en technische vorming</i> en <i>Artistieke vorming</i> ▪ in tweede leerjaar vooral uit eigen studierichting, zij-instroom uit <i>Economie</i> (aso) derde graad ▪ in eerste leerjaar <i>Fotografie</i> instroom vooral uit eigen studierichting tweede graad, noemenswaardige zij-instroom uit <i>Sociale en technische wetenschappen</i> (tso)														
attestering	opvallend hoog aantal C-attesten, in eerste leerjaar derde graad meer dan 20%														
doorstroom hoger onderwijs	<table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Fotografie</td><td>60,0%</td><td>49,0%</td><td>10,0%</td><td>60,4%</td></tr></table> ▪ participatie leerlingen <i>Fotografie</i> in PBA en ABA vergelijkbaar met gemiddelde in tso ▪ studierendement onvoldoende in PBA en ABA					studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Fotografie	60,0%	49,0%	10,0%	60,4%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA											
Fotografie	60,0%	49,0%	10,0%	60,4%											
doorstroom arbeidsmarkt	vlottere doorstroom dan gemiddeld in tso														
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit ▪ <i>Fotografie (6tso)</i>														

	arbeidsmarktgericht -
aanbevelingen	▪ de studierichting <i>Fotografie</i> behouden maar profileren als een arbeidsmarktgerichte studierichting, met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors ▪ de studierichting <i>Fotografie</i> inhoudelijk bijstellen op basis van de beroepskwalificaties

Grafische communicatie en media

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Drukken en voorbereiden	Grafische communicatie Grafische media
derde graad	Drukken en afwerken Drukvoorbereiding	Grafische communicatie Multimedia Printmedia
specialisatiejaar of Se-n-Se	Bedrijfsgrafiek Grafische opmaaksystemen Meerkleurendruk-drukwerkveredeling Zeefdruk	Gestandaardiseerde en geprogrammeerde druktechnieken Interactieve multimediatechnieken Rotatiedruktechnieken Tekst- en beeldintegratietechnieken

leerlingenaantal	studiegebied: 2.171 leerlingen bso: 501 leerlingen tso: 1.669 leerlingen ▪ klein studiegebied
evolutie	▪ stijging leerlingenaantal van 4,0% ▪ stijging in tso compenseert daling in bso
spreiding aanbod	gelijkmatige geografische spreiding, behalve voor het Brussels Hoofdstedelijk gewest ▪ geen tso en Se-n-Se in Brussels Hoofdstedelijk Gewest ▪ in bso <i>Grafische communicatie</i> enkel in Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen en <i>Drukvoorbereiding</i> enkel in provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen ▪ in tso <i>Grafische communicatie</i> enkel in Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen ▪ specialisatiejaren en Se-n-Se telkens in maximum 2 provincies, <i>Meerkleurendruk-drukwerkveredeling</i> wel overal
herkomst leerlingen	bso tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Drukken en voorbereiden</i> grootste instroom uit beroepenveld <i>Nijverheid</i>, aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Grafische communicatie en media</i> en beroepenveld <i>Kantoor en verkoop – Verzorging-voeding</i> en noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Sociale en technische vorming</i> ▪ in tweede leerjaar meerderheid uit eigen studierichting, ook aanzienlijke instroom uit <i>Grafische media</i> (tso) bso derde graad ▪ in eerste leerjaar derde graad grootste instroom in beide studierichtingen uit eigen studierichting tweede graad,

	telkens aanzienlijke instroom uit <i>Grafische media</i> (tso) en bij <i>Drukvoorbereiding</i> ook aanzienlijke instroom uit <i>Publiciteit en etalage</i> tso tweede graad - in eerste leerjaar <i>Grafische communicatie</i> en <i>Grafische media</i> grootste instroom uit basisopties <i>Moderne wetenschappen</i> en <i>Grafische communicatie en media</i>, in <i>Grafische media</i> ook een noemenswaardige instroom uit <i>Sociale en technische vorming</i> - in tweede leerjaar in <i>Grafische media</i> nog een zij-instroom uit <i>Economie</i> (aso) en <i>Handel</i> (tso) tso derde graad - in eerste leerjaar <i>Grafische communicatie</i> en <i>Printmedia</i> grootste instroom uit verwante studierichting tweede graad - in eerste leerjaar <i>Multimedia</i> een diverse instroom, 1 op 4 leerlingen uit ander studiegebied specialisatiejaren en Se-n-Se - instroom uit verwante studierichtingen derde graad																																													
attestering	hoger percentage C-attesten dan gemiddeld in bso en tso																																													
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Bedrijfsgrafiek</td><td>30,0%</td><td>22,2%</td></tr><tr><td>Grafische opmaaksystemen</td><td>25,0%</td><td>31,7%</td></tr><tr><td>Meerkleurendruk-drukwerkveredeling</td><td>17,5%</td><td>49,8%</td></tr><tr><td>Zeefdruk</td><td>11,1%</td><td>100,0%</td></tr></table> - participatie beperkt in PBA en ABA, maar wel telkens hoger dan gemiddeld in bso - studierendement onvoldoende in PBA, zeer lage leerlingenaantallen tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Grafische communicatie</td><td>72,1%</td><td>69,8%</td><td>14,0%</td><td>65,1%</td></tr><tr><td>Multimedia</td><td>53,7%</td><td>42,7%</td><td>10,0%</td><td>50,1%</td></tr><tr><td>Multimediale technieken</td><td>87,5%</td><td>34,8%</td><td>0,0%</td><td>-</td></tr><tr><td>Multimediale vorming</td><td>72,7%</td><td>50,6%</td><td>18,2%</td><td>23,8%</td></tr><tr><td>Printmedia</td><td>49,4%</td><td>54,4%</td><td>1,2%</td><td>5,0%</td></tr></table>	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Bedrijfsgrafiek	30,0%	22,2%	Grafische opmaaksystemen	25,0%	31,7%	Meerkleurendruk-drukwerkveredeling	17,5%	49,8%	Zeefdruk	11,1%	100,0%	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Grafische communicatie	72,1%	69,8%	14,0%	65,1%	Multimedia	53,7%	42,7%	10,0%	50,1%	Multimediale technieken	87,5%	34,8%	0,0%	-	Multimediale vorming	72,7%	50,6%	18,2%	23,8%	Printmedia	49,4%	54,4%	1,2%	5,0%
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA																																												
Bedrijfsgrafiek	30,0%	22,2%																																												
Grafische opmaaksystemen	25,0%	31,7%																																												
Meerkleurendruk-drukwerkveredeling	17,5%	49,8%																																												
Zeefdruk	11,1%	100,0%																																												
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																																										
Grafische communicatie	72,1%	69,8%	14,0%	65,1%																																										
Multimedia	53,7%	42,7%	10,0%	50,1%																																										
Multimediale technieken	87,5%	34,8%	0,0%	-																																										
Multimediale vorming	72,7%	50,6%	18,2%	23,8%																																										
Printmedia	49,4%	54,4%	1,2%	5,0%																																										

	▪ participatie in PBA en ABA lager dan gemiddeld in tso ▪ hoge participatiegraad vanuit <i>Grafische communicatie</i>, maar vrij laag absoluut leerlingenaantal ▪ onvoldoende studierendement voor <i>Grafische communicatie</i>, <i>Multimedia</i> en <i>Printmedia</i>
doorstroom arbeidsmarkt	minder vlotte doorstroom dan gemiddeld in bso en tso ▪ specialisatiejaren en Se-n-Se geen meerwaarde
finaliteit	doorstroomgericht ▪ <i>Grafische communicatie (6tso) (naar PBA)</i> ▪ <i>Printmedia (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit ▪ <i>Multimedia (6tso)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Drukken en afwerken (6bso)</i> ▪ <i>Drukvoorbereiding (6bso)</i> ▪ <i>Grafische opmaaksystemen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Meerkleurendruk-drukwerkveredeling (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Zeefdruk (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Interactieve multimediatechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Tekst- en beeldintegratietechnieken (Se-n-Se)</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Bedrijfsgrafiek (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Rotatiedruktechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Gestandaardiseerde en geprogrammeerde druktechnieken (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties ▪ <i>Printmedia</i> en <i>Multimedia</i> herpositioneren wegens slechte doorstroom naar hoger onderwijs en positioneren als één of meerdere arbeidsmarktgerichte studierichtingen of Se-n-Se op basis van de beroepskwalificaties ▪ alle bestaande arbeidsmarktgerichte studierichtingen en onduidelijke finaliteitsrichtingen clusteren tot nieuwe studierichting(en) en Se-n-Se en inhoudelijk herdefiniëren op basis van de beroepskwalificaties

Handel

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Kantoor Verkoop	Handel Handel-talen
derde graad	Kantoor Verkoop	Boekhouden-informatica Handel Informaticabeheer Secretariaat-talen
specialisatiejaar of Se-n-Se	Kantooradministratie en gegevensbeheer Logistiek Verkoop en vertegenwoordiging Winkelbeheer en etalage	Administratie vrije beroepen Commercieel webverkeer Immobilienbeheer Internationaal transport en goederenverzending KMO-administratie Medico-sociale administratie Netwerkbeheer* Verkoop en distributie

* De Se-n-Se *Netwerkbeheer* werd niet ingericht in de geanalyseerde periode.

leerlingenaantal	studiegebied: 35.184 leerlingen bso: 14.146 leerlingen tso: 21.038 leerlingen groot studiegebied met vrij ruim aanbod
evolutie	- daling leerlingenaantal van 11,5% - daling in tso groter dan in bso
spreiding aanbod	gelijkmatige en ruime geografische spreiding voor alle studierichtingen - in specialisatiejaren beperkter aanbod, behalve <i>Kantooradministratie en gegevensbeheer</i> wel ruim en verspreid aanbod - in Se-n-Se beperkter aanbod in maximum 3 provincies, behalve <i>Medico-sociale administratie</i> in 4 provincies
herkomst leerlingen	bso tweede graad - eerste leerjaar <i>Kantoor</i> en <i>Verkoop</i> grootste instroom uit beroepenveld <i>Kantoor en verkoop – Verzorging-voeding</i>, aanzienlijke instroom uit beroepenveld <i>Decoratie – Kantoor en verkoop</i> en basisopties <i>Handel, Sociale en technische vorming</i> en <i>Moderne wetenschappen</i> - tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting, in <i>Kantoor</i> noemenswaardige instroom uit <i>Handel</i>, in

	<i>Verkoop uit Kantoor en Sociale en technische wetenschappen (tso)</i> bsc derde graad - eerste leerjaar <i>Kantoor</i> en <i>Verkoop</i> grootste instroom uit eigen studierichting, in <i>Verkoop</i> noemenswaardige instroom uit <i>Kantoor</i> tso tweede graad - eerste leerjaar <i>Handel</i> en <i>Handel-talen</i> grootste instroom uit basisopties <i>Handel</i> en <i>Moderne wetenschappen</i>, noemenswaardige instroom uit <i>Sociale en technische vorming</i> - tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting, in <i>Handel</i> noemenswaardige instroom uit <i>Economie</i> (aso) tso derde graad - eerste leerjaar <i>Handel</i>, <i>Boekhouden-informatica</i> en <i>Informaticabeheer</i> grootste instroom uit <i>Handel</i>, in <i>Secretariaat-talen</i> uit <i>Handel-talen</i> - eerste leerjaar <i>Boekhouden-informatica</i> aanzienlijke zij-instroom uit <i>Economie</i> (aso) - eerste leerjaar <i>Informaticabeheer</i> aanzienlijke zij-instroom uit <i>Economie</i> en <i>Wetenschappen</i> (aso) en noemenswaardige instroom uit <i>Industriële wetenschappen</i> (tso) - eerste leerjaar <i>Secretariaat-talen</i> aanzienlijke zij-instroom uit <i>Handel</i> specialisatiejaren en Se-n-Se - in specialisatiejaren grootste instroom uit meest verwante studierichting derde graad, in Se-n-Se uit eigen studiegebied maar ook zij-instroom uit studiegebieden Algemeen secundair onderwijs en Personenzorg															
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen															
doorstroom hoger onderwijs	bsc <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Kantooradministratie en gegevensbeheer</td><td>35,0%</td><td>30,8%</td></tr><tr><td>Logistiek</td><td>21,6%</td><td>21,5%</td></tr><tr><td>Verkoop en vertegenwoordiging</td><td>23,5%</td><td>30,3%</td></tr><tr><td>Winkelbeheer en etalage</td><td>18,4%</td><td>33,1%</td></tr></table> - participatie PBA dubbel zo hoog als gemiddeld in bsc - vooral vrij hoge participatie vanuit <i>Kantooradministratie en gegevensbeheer</i>, maar slaagkansen zijn zeer laag, zeker op langere termijn. 82% van de studenten afkomstig uit <i>Kantooradministratie en gegevensbeheer</i> behaalt na 5 jaar geen bachelordiploma. - studierendement onvoldoende in alle studierichtingen	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Kantooradministratie en gegevensbeheer	35,0%	30,8%	Logistiek	21,6%	21,5%	Verkoop en vertegenwoordiging	23,5%	30,3%	Winkelbeheer en etalage	18,4%	33,1%
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA														
Kantooradministratie en gegevensbeheer	35,0%	30,8%														
Logistiek	21,6%	21,5%														
Verkoop en vertegenwoordiging	23,5%	30,3%														
Winkelbeheer en etalage	18,4%	33,1%														

	tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Boekhouden-informatica</td><td>76,4%</td><td>65,1%</td><td>8,9%</td><td>44,3%</td></tr><tr><td>Handel</td><td>73,8%</td><td>60,5%</td><td>6,6%</td><td>32,9%</td></tr><tr><td>Informaticabeheer</td><td>76,8%</td><td>59,4%</td><td>6,1%</td><td>28,4%</td></tr><tr><td>Secretariaat-talen</td><td>68,5%</td><td>59,8%</td><td>9,9%</td><td>26,4%</td></tr></table> - participatie in PBA hoger dan gemiddeld in tso, participatie in ABA vergelijkbaar met hele tso in <i>Boekhouden-informatica</i> - studierendement in PBA voldoende voor <i>Boekhouden-informatica</i> (hoewel 41% geen bachelor heeft behaald na 5 jaar) - studierendement in PBA enkel voldoende in enkele verwante vervolgopleidingen voor <i>Handel</i>, <i>Informaticabeheer</i> en <i>Secretariaat-talen</i> (tussen 45% en 50% geen bachelor behaald na 5 jaar) - beperkt studierendement gedeeltelijk te verklaren door weinig gerichte studiekeuzes	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Boekhouden-informatica	76,4%	65,1%	8,9%	44,3%	Handel	73,8%	60,5%	6,6%	32,9%	Informaticabeheer	76,8%	59,4%	6,1%	28,4%	Secretariaat-talen	68,5%	59,8%	9,9%	26,4%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																						
Boekhouden-informatica	76,4%	65,1%	8,9%	44,3%																						
Handel	73,8%	60,5%	6,6%	32,9%																						
Informaticabeheer	76,8%	59,4%	6,1%	28,4%																						
Secretariaat-talen	68,5%	59,8%	9,9%	26,4%																						
doorstroom arbeidsmarkt	- in bso minder goede doorstroom dan gemiddeld in bso - in tso minder goede doorstroom dan gemiddeld in tso - vanuit alle Se-n-Se minder goede doorstroom dan gemiddeld, behalve vanuit <i>Verkoop en distributie</i>																									
finaliteit	doorstroomgericht <i>Boekhouden-informatica (6tso) (naar PBA)</i> <i>Handel (6tso) (naar PBA)</i> <i>Informaticabeheer (6tso) (naar PBA)</i> <i>Secretariaat-talen (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit <i>Kantooradministratie en gegevensbeheer (specialisatiejaar)</i> arbeidsmarktgericht <i>Kantoor (6bso)</i> <i>Verkoop (6bso)</i> <i>Logistiek (specialisatiejaar)</i> <i>Verkoop en vertegenwoordiging (specialisatiejaar)</i> <i>Winkelbeheer en etalage (specialisatiejaar)</i> <i>Administratie vrije beroepen (Se-n-Se)</i>																									

	▪ <i>Commercieel webverkeer (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Immobiënenbeheer (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Internationaal transport en goederenverzending (Se-n-Se)</i> ▪ <i>KMO-administratie (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Medico-sociale administratie (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Verkoop en distributie (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren van dit studiegebied gezien het sterk dalend leerlingenaantal en gezien de slechte perspectieven zowel naar het hoger onderwijs als de arbeidsmarkt ▪ inhoudelijk herdefiniëren van de studierichtingen gezien de lage slaagkansen in hoger onderwijs of slechte doorstroom naar de arbeidsmarkt (met uitzondering van <i>Boekhouden-informatica</i> en de <i>Se-n-Se Verkoop en distributie</i>) ▪ <i>Kantooradministratie en gegevensbeheer</i> herpositioneren wegens slechte doorstroom naar hoger onderwijs en positioneren als een arbeidsmarktgerichte studierichting op basis van de beroepskwalificaties

Hout

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Hout	Houttechnieken
derde graad	Houtbewerking Houtbewerking-snijwerk	Houttechnieken
specialisatiejaar of Se-n-Se	Bijzondere schrijnwerkconstructies Industriële houtbewerking Interieurinrichting Meubelgarneren Restauratie van meubelen Stijl- en designmeubelen	Hout constructie- en planningstechnieken

Noot: De specialisatiejaren *Modelmakerij* en *Restauratie van schrijnwerk* werden in de geanalyseerde periode niet ingericht.

leerlingenaantal	studiegebied: 8.044 leerlingen bso: 5.853 leerlingen tso: 2.191 leerlingen
evolutie	- daling leerlingenaantal van 3,9% - vooral sterke daling in tweede graad bso en tso
spreiding aanbod	- sterk verschillend per provincie - derde graad bso <i>Houtbewerking-snijwerk</i> enkel in de provincie Limburg - specialisatiejaar <i>Industriële houtbewerking</i> als enige specialisatiejaar overal - Se-n-Se <i>Hout constructie- en planningstechnieken</i> enkel in Limburg, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen
herkomst leerlingen	tweede graad bso - eerste leerjaar: grootste instroom vanuit beroepenvelden <i>Nijverheid, Hout-metaal en Bouw-hout</i> en nog aanzienlijke instroom vanuit de basisoptie <i>Bouw- en houttechnieken</i> - tweede leerjaar: voornamelijk uit dezelfde studierichting derde graad bso instroom voornamelijk uit dezelfde studierichting tweede graad tso - eerste leerjaar: instroom voornamelijk uit basisoptie <i>Bouw- en houttechnieken</i>, ook nog aanzienlijke instroom uit basisopties <i>Mechanica-elektriciteit</i> en <i>Moderne wetenschappen</i> - tweede leerjaar: instroom voornamelijk uit de eigen studierichting

	derde graad tso instroom bijna uitsluitend uit dezelfde studierichting																															
attestering	opvallend lager percentage C-attesten in het eerste leerjaar van de derde graad tso																															
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>studierichtingen</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Bijzondere schrijnwerkconstructies</td><td>5,9%</td><td>38,5%</td></tr><tr><td>Industriële houtbewerking</td><td>7,8%</td><td>38,8%</td></tr><tr><td>Interieurinrichting</td><td>4,7%</td><td>20,1%</td></tr><tr><td>Meubelgarneren</td><td>0,0%</td><td></td></tr><tr><td>Restauratie van meubelen</td><td>3,8%</td><td>10,0%</td></tr><tr><td>Stijl- en designmeubelen</td><td>5,9%</td><td>46,7%</td></tr></table> - participatiegraad opvallend laag - studierendement onvoldoende voor alle studierichtingen tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Houttechnieken</td><td>38,1%</td><td>71,4%</td><td>2,4%</td><td>48,7%</td></tr></table> - participatie PBA en vooral ABA zeer beperkt - studierendement voldoende in eerste jaar PBA voor inhoudelijk verwante opleidingen (maar 43% behaalt geen bachelor na 5 jaar) en onvoldoende in ABA	studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA	Bijzondere schrijnwerkconstructies	5,9%	38,5%	Industriële houtbewerking	7,8%	38,8%	Interieurinrichting	4,7%	20,1%	Meubelgarneren	0,0%		Restauratie van meubelen	3,8%	10,0%	Stijl- en designmeubelen	5,9%	46,7%	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Houttechnieken	38,1%	71,4%	2,4%	48,7%
studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA																														
Bijzondere schrijnwerkconstructies	5,9%	38,5%																														
Industriële houtbewerking	7,8%	38,8%																														
Interieurinrichting	4,7%	20,1%																														
Meubelgarneren	0,0%																															
Restauratie van meubelen	3,8%	10,0%																														
Stijl- en designmeubelen	5,9%	46,7%																														
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																												
Houttechnieken	38,1%	71,4%	2,4%	48,7%																												
doorstroom arbeidsmarkt	- betere doorstroom dan gemiddeld in bso en tso - slechte doorstroom voor de specialisatiejaren <i>Meubelgarneren</i> en <i>Restauratie van meubelen</i>																															
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit <i>Houttechnieken (6tso)</i>																															

	arbeidsmarktgericht ▪ <i>Houtbewerking (6bso)</i> ▪ <i>Houtbewerking-snijwerk (6bso)</i> ▪ <i>Bijzondere schrijnwerkconstructies (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Industriële houtbewerking (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Interieurinrichting (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Meubelgarneren (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Restauratie van meubelen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Stijl- en designmeubelen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Hout constructie- en planningstechnieken (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ specialisatiejaren rationaliseren en herbekijken op basis van de beroepskwalificaties ▪ inhoudelijke analyse van <i>Houttechnieken</i> gezien de beperkte slaagkansen in de professionele bachelors (m.u.v. inhoudelijk verwante PBA) en zo nodig herpositionering van de studierichting als een arbeidsmarktgerichte studierichting met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors

Juwelen

studieaanbod	bso
tweede graad	Diamantbewerking Goud en juwelen
derde graad	Diamantbewerking Goud en juwelen Uurwerkmaken
specialisatiejaar	Geautomatiseerde diamantbewerking en kwaliteitsanalyse Juwelencreatie Uurwerkherstelling

leerlingenaantal	studiegebied: 155 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: in derde graad meer dan 70% van de leerlingen in <i>Goud en juwelen</i>, 15% in <i>Diamantbewerking</i> en 15% in <i>Uurwerkmaken</i>
evolutie	daling van 11,3%
spreiding aanbod	▪ <i>Goud en juwelen</i>: 3 scholen (2 in Antwerpen en 1 in West-Vlaanderen) ▪ <i>Diamantbewerking</i> en <i>Uurwerkmaken</i>: 1 school in Antwerpen
herkomst leerlingen	diverse instroom en veel onbekende instroom
attestering	opvallend hoog percentage C-attesten in eerste leerjaar derde graad
doorstroom hoger onderwijs	weinig doorstroom naar hoger onderwijs
doorstroom arbeidsmarkt	minder vlotte doorstroom naar arbeidsmarkt, maar lage absolute aantallen
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht
aanbevelingen	▪ rationaliseren van de studierichtingen omwille van slechte doorstroom naar de arbeidsmarkt, dalende leerlingenaantallen en hoog aantal C-attesten, maar niche-opleidingen behouden ▪ inhoudelijk herbekijken van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties

Koeling en warmte

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	-	-
derde graad	Centrale verwarming en sanitaire installaties Koelinstallaties	Koel- en warmtechnieken
specialisatiejaar of Se-n-Se	Koeltechnische installaties Non-ferro metalen dakbedekkingen* Verwarmingsinstallaties	Industriële koeltechnieken Industriële warmtetechnieken

* Het specialisatiejaar *Non-ferro metalen dakbedekkingen* werd niet ingericht in de geanalyseerde periode.

leerlingenaantal	studiegebied: 1.235 leerlingen bso: 1.059 leerlingen tso: 140 leerlingen relatief klein studiegebied
evolutie	- daling leerlingenaantal van 3,9% - daling in bso van 5,9%, maar stijging in tso van 13,7% (13 leerlingen)
spreiding aanbod	- in bso wel gelijkmatige geografische spreiding voor <i>Centrale verwarming en sanitaire installaties</i>, maar niet voor <i>Koelinstallaties</i> (niet in Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen) - in tso <i>Koel- en warmtechnieken</i> telkens 1 school per provincie, in West-Vlaanderen 2 - in Se-n-Se beperkt aanbod: <i>Industriële koeltechnieken</i> in Antwerpen, Limburg en West-Vlaanderen en <i>Industriële warmtetechnieken</i> enkel in Limburg
herkomst leerlingen	bso - in eerste leerjaar <i>Centrale verwarming en sanitaire installaties</i> grootste instroom uit tweede graad <i>Basismechanica</i> - in eerste leerjaar <i>Koelinstallaties</i> grootste instroom uit <i>Elektrische installaties</i> + aanzienlijke instroom uit <i>Basismechanica</i> - in specialisatiejaar <i>Koeltechnische installaties</i> grootste instroom uit <i>Koelinstallaties</i> + noemenswaardige instroom uit <i>Elektrische installatietechnieken</i> - in specialisatiejaar <i>Verwarmingsinstallaties</i> instroom hoofdzakelijk uit <i>Centrale verwarming en sanitaire installaties</i> tso - in eerste leerjaar <i>Koel- en warmtechnieken</i> grootste instroom uit <i>Elektrotechnieken</i> (tso) + aanzienlijke instroom uit <i>Mechanische technieken</i> + noemenswaardige instroom uit uiteenlopende studierichtingen - in Se-n-Se instroom voornamelijk uit <i>Koel- en warmtechnieken</i> + aanzienlijke instroom uit <i>Elektrische</i>

	<i>installatietechnieken</i>															
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen															
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Koeltechnische installaties</td><td>7,0%</td><td>58,8%</td></tr><tr><td>Verwarmingsinstallaties</td><td>3,4%</td><td>33,6%</td></tr></table> - participatie heel beperkt in PBA en ABA - studierendement onvoldoende tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Koel- en warmtechnieken</td><td>26,5%</td><td>39,5%</td></tr></table> - zeer lage participatie in PBA, geen participatie in ABA - studierendement onvoldoende	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Koeltechnische installaties	7,0%	58,8%	Verwarmingsinstallaties	3,4%	33,6%	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	Koel- en warmtechnieken	26,5%	39,5%
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA														
Koeltechnische installaties	7,0%	58,8%														
Verwarmingsinstallaties	3,4%	33,6%														
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA														
Koel- en warmtechnieken	26,5%	39,5%														
doorstroom arbeidsmarkt	goede doorstroom naar de arbeidsmarkt specialisatiejaar is meerwaarde, Se-n-Se niet noodzakelijk															
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht															
aanbevelingen	- inhoudelijk herbekijken en zo mogelijk clusteren van de studierichtingen op basis van de beroepskwalificaties wegens de technologische evoluties - herpositioneren van <i>Koel- en warmtechnieken</i> als een arbeidsmarktgerichte studierichting met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors															

Land- en tuinbouw

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Paardrijden en -verzorgen Plant, dier en milieu	Biotechnische wetenschappen Plant-, dier- en milieutechnieken
derde graad	Dierenzorg Groendecoratie Landbouw Paardrijden en -verzorgen Tuinbouw en groenvoorziening	Biotechnische wetenschappen Dier- en landbouwtechnische wetenschappen Natuur- en groentechnische wetenschappen Planttechnische wetenschappen
specialisatiejaar of Se-n-Se	Bloemsierkunst Bosbouw en bosbeheer Gespecialiseerde dierenverzorging Land- en tuinbouwmechanisatie Manegehouder-rijmeester Tuinaanleg en -onderhoud Tuinbouwproductie Veehouderij en landbouwteelten	Agro- en groenbeheer Agro- en groenmechanisatie

leerlingenaantal	studiegebied: 5.783 leerlingen bso: 2.911 leerlingen tso: 2.872 leerlingen vrij groot studiegebied: ruim studieaanbod
evolutie	- stijging leerlingenaantal van 9,7% - stijging in bso (14,5%) veel groter dan in tso (5,1%)
spreiding aanbod	geografische spreiding verschillend per studierichting in de provincies en zeer beperkt aanbod in Brussels Hoofdstedelijk Gewest bso - gelijkmatige geografische spreiding voor <i>Plant, dier en milieu</i> (tweede graad), <i>Tuinbouw en groenvoorziening</i> (derde graad) en specialisatiejaar <i>Tuinaanleg en -onderhoud</i> <i>Paardrijden en -verzorgen</i> telkens in 1 school in Limburg en West-Vlaanderen, <i>Groendecoratie</i> telkens in 1 school in Antwerpen en West-Vlaanderen

	▪ geen specialisatiejaren in Brussels Hoofdstedelijk Gewest tso ▪ gelijkmatige geografische spreiding voor alle studierichtingen maar <i>Natuur- en groentechnische wetenschappen</i> in beperkt aantal scholen ▪ geen <i>Biotechnische wetenschappen</i> en Se-n-Se in Brussels Hoofdstedelijk Gewest
herkomst leerlingen	bsc ▪ in tweede graad instroom vanuit verwant beroepenveld of verwante basisoptie, ook nog noemenswaardige zij-instroom vanuit studiegebied Personenzorg en in <i>Paardrijden en -verzorgen</i> vanuit <i>Humane wetenschappen</i> (aso) ▪ in derde graad instroom vanuit verwante studierichtingen van de tweede graad, in <i>Groendecoratie</i> noemenswaardige zij-instroom uit studiegebied Personenzorg tso ▪ in tweede graad instroom vanuit verwante basisopties, ook nog noemenswaardige instroom vanuit de basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i> en in <i>Plant, dier en milieu</i> ook vanuit <i>Sociale en technische vorming</i> ▪ in derde graad instroom vanuit meest verwante studierichting in tweede graad ▪ in <i>Biotechnische wetenschappen</i> noemenswaardige zij-instroom vanuit <i>Wetenschappen</i> (aso) ▪ in <i>Dier- en landbouwtechnische wetenschappen</i> noemenswaardige zij-instroom vanuit studiegebied Personenzorg ▪ in <i>Natuur- en groentechnische wetenschappen</i> noemenswaardige zij-instroom vanuit studiegebieden Chemie en Personenzorg specialisatiejaren en Se-n-Se ▪ vanuit verwante studierichtingen en bij specialisatiejaar of Se-n-Se met focus op mechanisatie ook vanuit studiegebieden Auto en Mechanica-elektriciteit
attestering	in tweede graad bso opvallend minder C-attesten dan gemiddeld

finaliteit	doorstroomgericht ▪ <i>Biotechnische wetenschappen (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit - arbeidsmarktgericht ▪ <i>Dierenzorg (6bso)</i> ▪ <i>Groendecoratie (6bso)</i> ▪ <i>Landbouw (6bso)</i> ▪ <i>Paardrijden en -verzorgen (6bso)</i> ▪ <i>Tuinbouw en groenvoorziening (6bso)</i> ▪ <i>Bloemsierkunst (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Bosbouw en bosbeheer (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Gespecialiseerde dierenverzorging (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Land- en tuinbouwmechanisatie (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Manegehouder-rijmeester (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Tuinaanleg en -onderhoud (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Tuinbouwproductie (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Veehouderij en landbouwteelten (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Agro- en groenbeheer (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Agro- en groenmechanisatie (Se-n-Se)</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Dier- en landbouwtechnische wetenschappen (6tso)</i> ▪ <i>Natuur- en groentechnische wetenschappen (6tso)</i> ▪ <i>Planttechnische wetenschappen (6tso)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren van de arbeidsmarktgerichte studierichtingen van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties, in het bijzonder voor de basisopleidingen <i>Dierenzorg</i> en <i>Landbouw</i> en de specialisatiejaren <i>Manegehouder-rijmeester</i> en <i>Land- en tuinbouwmechanisatie</i> wegens de slechtere doorstroom naar de arbeidsmarkt dan gemiddeld in bso ▪ <i>Land- en tuinbouwmechanisatie</i> herbekijken in samenhang met de studiegebieden Auto en Mechanica-elektriciteit ▪ positioneren van <i>Biotechnische wetenschappen</i> als een doorstroomstudierichting die primair gericht is op

	professionele bachelors, in samenhang met de drie andere tso-studierichtingen van het studiegebied Land- en tuinbouw en met de studierichtingen <i>Chemie</i> en <i>Techniek-wetenschappen</i> uit het studiegebied Chemie
--	--

Lichaamsverzorging

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Haarzorg	Bio-esthetiek
derde graad	Haarzorg	Schoonheidsverzorging
specialisatiejaar of Se-n-Se	Haarstilist	Esthetische lichaamsverzorging Grime

leerlingenaantal	studiegebied: 8.312 leerlingen bso: 5.300 leerlingen tso: 3.012 leerlingen ▪ groot studiegebied: veel leerlingen in verhouding tot beperkt studieaanbod
evolutie	▪ daling leerlingenaantal van 12,7% ▪ daling in tso groter dan in bso
spreiding aanbod	gelijkmatige geografische spreiding voor tweede en derde graad en specialisatiejaar ▪ beperkt aanbod voor Se-n-Se in enkele provincies
herkomst leerlingen	bso tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Haarzorg</i> grootste instroom uit beroepenveld <i>Haarzorg - Verzorging-voeding</i> + aanzienlijke instroom uit beroepenveld <i>Kantoor en verkoop - Verzorging-voeding</i> + noemenswaardige instroom uit beroepenvelden <i>Haarzorg - Kantoor en verkoop</i> en <i>Decoratie - Haarzorg</i> en basisoptie <i>Sociale en technische vorming</i> ▪ in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting + noemenswaardige instroom uit <i>Verzorging-voeding</i> (bso), <i>Bio-esthetiek</i> (tso) en <i>Sociale en technische wetenschappen</i> (tso) bso derde graad ▪ in eerste leerjaar <i>Haarzorg</i> grootste instroom uit eigen studierichting tweede graad + noemenswaardige instroom uit studierichting <i>Verzorging-voeding</i> tso tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Bio-esthetiek</i> grootste instroom uit basisoptie <i>Sociale en technische vorming</i> + aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i> + noemenswaardige instroom uit de basisopties <i>Handel en Creatie en vormgeving</i> ▪ in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting + noemenswaardige instroom uit <i>Sociale en technische</i>

	wetenschappen (tso), Humane wetenschappen (aso), Economie (aso) en Handel (tso) tso derde graad - in eerste leerjaar <i>Schoonheidsverzorging</i> grootste instroom uit eigen studierichting + noemenswaardige instroom uit <i>Sociale en technische wetenschappen</i> specialisatiejaar en Se-n-Se - instroom uitsluitend uit verwante studierichtingen derde graad																
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen																
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Haarstilis</td><td>8,2%</td><td>39,9%</td></tr></table> - participatie heel beperkt in PBA - studierendement onvoldoende tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Schoonheidsverzorging</td><td>30,2%</td><td>2,0%</td><td>58,9%</td><td>10,7%</td></tr></table> - participatie in PBA en ABA lager dan gemiddeld in tso - onvoldoende studierendement	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Haarstilis	8,2%	39,9%	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Schoonheidsverzorging	30,2%	2,0%	58,9%	10,7%
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA															
Haarstilis	8,2%	39,9%															
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA													
Schoonheidsverzorging	30,2%	2,0%	58,9%	10,7%													
doorstroom arbeidsmarkt	- in bso minder vlotte doorstroom dan gemiddeld in bso maar beter na specialisatiejaar <i>Haarstilis</i> - in tso vlotte doorstroom naar arbeidsmarkt, zeker na Se-n-Se																
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit <i>Schoonheidsverzorging (6tso)</i>																

	arbeidsmarktgericht ▪ <i>Haarzorg (6bso)</i> ▪ <i>Haarstilist (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Esthetische lichaamsverzorging (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Grime (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren en clusteren van de arbeidsmarktgerichte studierichtingen van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties ▪ <i>Schoonheidsverzorging</i> herpositioneren als een arbeidsmarktgerichte studierichting wegens niet waarmaken van dubbele finaliteit, met name het niet waarmaken van de doorstroomfinaliteit

Maatschappelijke veiligheid

studieaanbod	bso	tso
specialisatiejaar of Se-n-Se	Veiligheidsberoepen	Integrale veiligheid

Noot: Dit studiegebied is pas ingericht vanaf het schooljaar 2009-2010. De screening is een analyse van 4 schooljaren.

leerlingenaantal	studiegebied: 670 leerlingen bso: 167 leerlingen tso: 503 leerlingen relatief hoog leerlingenaantal voor studiegebied dat enkel een specialisatiejaar en Se-n-Se heeft								
evolutie	stijging studiegebied: 55,7% - stijging van meer dan 50% in bso - stijging van meer dan 40% in tso								
spreiding aanbod	aanbod in alle provincies en Brussels Hoofdstedelijk Gewest								
herkomst leerlingen	zeer diverse instroom, logisch want studiegebied heeft geen tweede en derde graad - in specialisatiejaar diverse instroom vanuit bso-studierichtingen - in Se-n-Se diverse instroom vanuit tso-studierichtingen en de aso-studierichtingen <i>Economie-moderne talen en Humane wetenschappen</i>								
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen								
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Veiligheidsberoepen</td><td>6,7%</td><td>54,1%</td></tr></table> - zeer beperkte deelname aan hoger onderwijs (laag leerlingenaantal) - gemiddeld studierendement weinig betrouwbaar door laag leerlingenaantal			specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Veiligheidsberoepen	6,7%	54,1%
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA							
Veiligheidsberoepen	6,7%	54,1%							
doorstroom arbeidsmarkt	- gemiddeld aantal werkzoekende schoolverlaters in specialisatiejaar - minder schoolverlaters werkzoekend dan gemiddeld in Se-n-Se								
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht								
aanbevelingen	inhoudelijk herbekijken van het specialisatiejaar en de Se-n-Se op basis van de beroepskwalificaties								

Maritieme opleidingen

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Maritieme vorming Rijn- en binnenvaart	Maritieme technieken Dek Maritieme technieken Motoren
derde graad	Maritieme vorming Rijn- en binnenvaart	Maritieme technieken Dek Maritieme technieken Motoren
specialisatiejaar	Beperkte kustvaart Schipper-motorist	

leerlingenaantal	studiegebied: 261 leerlingen bso: 101 leerlingen tso: 160 leerlingen klein studiegebied
evolutie	- stijging leerlingenaantal van 23,6% - grote stijging in bso, lichte stijging in tso
spreiding aanbod	aanbod beperkt tot 1 school in West-Vlaanderen en 1 school in Antwerpen - bso <i>Maritieme vorming</i> enkel in West-Vlaanderen, <i>Rijn- en binnenvaart</i> enkel in Antwerpen - specialisatiejaar <i>Schipper-motorist</i> enkel in West-Vlaanderen, <i>Beperkte kustvaart</i> enkel in Antwerpen - tso in beide scholen
herkomst leerlingen	bso tweede graad - in eerste leerjaar <i>Maritieme vorming</i> grootste instroom uit beroepenveld <i>Maritieme vorming</i> + noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Maritieme technieken</i> - in eerste leerjaar <i>Rijn- en binnenvaart</i> grootste instroom uit beroepenveld <i>Metaal – Rijn- en binnenvaart</i> + noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Maritieme technieken</i> - in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting + noemenswaardige instroom uit <i>Maritieme technieken Dek</i> (tso) tso - in eerste leerjaar <i>Maritieme technieken Dek</i> grootste instroom vanuit basisoptie <i>Maritieme technieken</i> + noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i> - in eerste leerjaar <i>Maritieme technieken Motoren</i> grootste instroom vanuit basisoptie <i>Maritieme technieken</i> + noemenswaardige instroom uit basisopties <i>Mechanica-elektriciteit</i> en <i>Moderne wetenschappen</i>

	▪ in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting derde graad bso + tso ▪ grootste instroom vanuit eigen studierichting ▪ in <i>Maritieme vorming</i> (bso) nog aanzienlijke instroom uit <i>Maritieme technieken Dek</i> (tso) specialisatiejaren ▪ grootste instroom uit verwante studierichting derde graad
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen
doorstroom hoger onderwijs	door lage leerlingenaantallen onvoldoende gegevens om uitspraken te doen
doorstroom arbeidsmarkt	▪ in bso: betere doorstroom vanuit <i>Maritieme vorming</i> en <i>Beperkte kustvaart</i> dan vanuit <i>Rijn- en binnenvaart</i> en <i>Schipper-motorist</i>, maar lage leerlingenaantallen ▪ in tso: betere doorstroom vanuit <i>Maritieme technieken Motoren</i> dan vanuit <i>Maritieme technieken Dek</i>, maar lage leerlingenaantallen
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht
aanbevelingen	▪ rationaliseren, clusteren en inhoudelijk herbekijken van de studierichtingen van het hele studiegebied op basis van de beroepskwalificaties ▪ inhoudelijk herbekijken van <i>Maritieme technieken Motoren</i> in samenhang met het studiegebied Mechanica-elektriciteit

Mechanica-elektriciteit

studieaanbod	bsa	tso
tweede graad	Basismechanica Elektrische installaties	Elektriciteit-elektronica Elektromechanica Elektrotechnieken Industriële wetenschappen Mechanische technieken
derde graad	Elektrische installaties Kunststofverwerking Lassen-constructie Mechanisch onderhoud Werktuigmachines	Elektriciteit-elektronica Elektrische installatietechnieken Elektromechanica Elektronische installatietechnieken Industriële ICT Industriële wetenschappen Mechanische vormgevingstechnieken Podiumtechnieken Vliegtuigtechnieken
specialisatiejaar of Se-n-Se	Composietverwerking Computergestuurde werktuigmachines Fotolassen Industrieel onderhoud Industriële elektriciteit Matrijzenbouw Pijpfitten-lassen-monteren	Automotive Computergestuurde mechanische productietechnieken Haventechnieken Industriële computertechnieken Industriële onderhoudstechnieken Kunststofvormgevingstechnieken Productie- en procestechnologie Regeltechnieken Stuur- en beveiligingstechnieken Vliegtuigtechnicus

Noot: De studierichting *Productieoperator*, het specialisatiejaar *Metaal- en kunststofschriftwerk* en de Se-n-Se *Audio-, video- en teletechnieken* en *Industriële elektronicatechnieken* werden niet ingericht in de geanalyseerde periode.

leerlingenaantal	studiegebied: 28.935 leerlingen bsa: 11.796 leerlingen tso: 17.139 leerlingen ▪ groot studiegebied: opvallend ruim studieaanbod
-------------------------	---

evolutie	- daling leerlingenaantal van 11,8% - daling in tso groter dan in bso - sterkste daling in derde graad tso - enkel in Se-n-Se stijging																								
spreiding aanbod	gelijkmatige geografische spreiding, behalve voor het Brussels Hoofdstedelijk gewest - geen tso en Se-n-Se in Brussels Hoofdstedelijk Gewest - in derde graad bso zeer beperkt aanbod <i>Kunststofverwerking</i> en <i>Mechanisch onderhoud</i> - in derde graad tso zeer beperkt aanbod voor <i>Elektronische installatietechnieken</i>, <i>Podiumtechnieken</i> en <i>Vliegtuigtechnieken</i>																								
herkomst leerlingen	instroom doorgaans vanuit verwante studierichting in eigen studiegebied - meest diverse instroom in <i>Industriële ICT</i> (eigen studiegebied, Aso en chemie) en <i>Podiumtechnieken</i> (eigen studiegebied, Handel, Personenzorg en Aso) - instroom in Se-n-Se vooral uit <i>Mechanische vormgevingstechnieken</i> en <i>Elektrische installatietechnieken</i>																								
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen																								
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Composietverwerking</td><td>14,3%</td><td>0,0%</td></tr><tr><td>Computergestuurde werktuigmachines</td><td>5,0%</td><td>8,6%</td></tr><tr><td>Fotolassen</td><td>2,5%</td><td>32,5%</td></tr><tr><td>Industrieel onderhoud</td><td>4,3%</td><td>51,4%</td></tr><tr><td>Industriële elektriciteit</td><td>7,9%</td><td>21,0%</td></tr><tr><td>Matrijzenbouw</td><td>0,0%</td><td>-</td></tr><tr><td>Pijpfitten-lassen-monteren</td><td>1,1%</td><td>45,0%</td></tr></table> - participatie heel beperkt in PBA en ABA - studierendement onvoldoende	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Composietverwerking	14,3%	0,0%	Computergestuurde werktuigmachines	5,0%	8,6%	Fotolassen	2,5%	32,5%	Industrieel onderhoud	4,3%	51,4%	Industriële elektriciteit	7,9%	21,0%	Matrijzenbouw	0,0%	-	Pijpfitten-lassen-monteren	1,1%	45,0%
specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA																							
Composietverwerking	14,3%	0,0%																							
Computergestuurde werktuigmachines	5,0%	8,6%																							
Fotolassen	2,5%	32,5%																							
Industrieel onderhoud	4,3%	51,4%																							
Industriële elektriciteit	7,9%	21,0%																							
Matrijzenbouw	0,0%	-																							
Pijpfitten-lassen-monteren	1,1%	45,0%																							

	<table><tr><th colspan="5">tso</th></tr><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Elektriciteit-elektronica</td><td>73,6%</td><td>75,0%</td><td>7,0%</td><td>53,3%</td></tr><tr><td>Elektrische installatietechnieken</td><td>36,4%</td><td>60,7%</td><td>0,8%</td><td>13,3%</td></tr><tr><td>Elektromechanica</td><td>70,5%</td><td>77,8%</td><td>5,6%</td><td>34,1%</td></tr><tr><td>Elektronische installatietechnieken</td><td>30,4%</td><td>34,8%</td><td>4,3%</td><td>100,0%</td></tr><tr><td>Industriële ICT</td><td>75,5%</td><td>61,1%</td><td>2,9%</td><td>37,9%</td></tr><tr><td>Industriële wetenschappen</td><td>25,5%</td><td>82,3%</td><td>69,6%</td><td>65,0%</td></tr><tr><td>Mechanische vormgevingstechnieken</td><td>25,9%</td><td>53,7%</td><td>1,2%</td><td>53,1%</td></tr><tr><td>Podiumtechnieken</td><td>29,8%</td><td>78,8%</td><td>8,5%</td><td>51,8%</td></tr><tr><td>Vliegtuigtechnieken</td><td>10,3%</td><td>45,6%</td><td>6,9%</td><td>62,5%</td></tr></table> - participatie in PBA lager dan gemiddeld in tso, participatie in ABA hoger (vooral uit <i>Industriële wetenschappen</i>) - doorstroom PBA vooral uit <i>Elektriciteit-elektronica</i>, <i>Elektromechanica</i> en <i>Industriële ICT</i> - goed studierendement in PBA + voldoende studierendement in ABA voor <i>Industriële wetenschappen</i>, vooral bij gerichte studiekeuze - studierendement in PBA goed voor <i>Elektriciteit-elektronica</i>	tso					studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Elektriciteit-elektronica	73,6%	75,0%	7,0%	53,3%	Elektrische installatietechnieken	36,4%	60,7%	0,8%	13,3%	Elektromechanica	70,5%	77,8%	5,6%	34,1%	Elektronische installatietechnieken	30,4%	34,8%	4,3%	100,0%	Industriële ICT	75,5%	61,1%	2,9%	37,9%	Industriële wetenschappen	25,5%	82,3%	69,6%	65,0%	Mechanische vormgevingstechnieken	25,9%	53,7%	1,2%	53,1%	Podiumtechnieken	29,8%	78,8%	8,5%	51,8%	Vliegtuigtechnieken	10,3%	45,6%	6,9%	62,5%
tso																																																								
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																																																				
Elektriciteit-elektronica	73,6%	75,0%	7,0%	53,3%																																																				
Elektrische installatietechnieken	36,4%	60,7%	0,8%	13,3%																																																				
Elektromechanica	70,5%	77,8%	5,6%	34,1%																																																				
Elektronische installatietechnieken	30,4%	34,8%	4,3%	100,0%																																																				
Industriële ICT	75,5%	61,1%	2,9%	37,9%																																																				
Industriële wetenschappen	25,5%	82,3%	69,6%	65,0%																																																				
Mechanische vormgevingstechnieken	25,9%	53,7%	1,2%	53,1%																																																				
Podiumtechnieken	29,8%	78,8%	8,5%	51,8%																																																				
Vliegtuigtechnieken	10,3%	45,6%	6,9%	62,5%																																																				
doorstroom arbeidsmarkt	- in bso minder goede doorstroom dan gemiddeld voor specialisatiejaar <i>Composietverwerking</i> - in tso vlotte doorstroom voor alle studierichtingen derde graad - in Se-n-Se minder goede doorstroom dan gemiddeld in <i>Automotive</i> - maar data moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden aangezien slechts weinig afgestudeerden uit Mechanica-elektriciteit zich inschrijven bij de VDAB																																																							
finaliteit	doorstroomgericht <i>Industriële wetenschappen (6tso) (naar ABA en PBA)</i> <i>Elektriciteit-elektronica (6tso) (naar PBA)</i> <i>Elektromechanica (6tso) (naar PBA)</i> <i>Industriële ICT (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit <i>Elektrische installatietechnieken (6tso)</i>																																																							

	▪ <i>Elektronische installatietechnieken (6tso)</i> ▪ <i>Mechanische vormgevingstechnieken (6tso)</i> ▪ <i>Podiumtechnieken (6tso)</i> ▪ <i>Vliegtuigtechnieken (6tso)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Elektrische installaties (6bso)</i> ▪ <i>Kunststofverwerking (6bso)</i> ▪ <i>Lassen-constructie (6bso)</i> ▪ <i>Mechanisch onderhoud (6bso)</i> ▪ <i>Werktuigmachines (6bso)</i> ▪ <i>Composietverwerking (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Computergestuurde werktuigmachines (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Fotolassen (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Industrieel onderhoud (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Industriële elektriciteit (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Matrijzenbouw (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Pijpfitten-lassen-monteren (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Automotive (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Computergestuurde mechanische productietechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Haventechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Industriële computertechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Industriële onderhoudstechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Kunststofvormgevingstechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Productie- en procestechnologie (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Regeltechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Stuur- en beveiligingstechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Vliegtuigtechnicus (Se-n-Se)</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Mechanica constructie- en planningstechnieken (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren en herbekijken van studierichtingen en specialisatiejaren op basis van de beroepskwalificaties omwille

	van technologische evoluties ▪ specialisatiejaren <i>Fotolassen</i> en <i>Pijpfitten-lassen-monteren</i> in samenhang bekijken ▪ <i>Elektriciteit-elektronica</i> en <i>Elektromechanica</i> in samenhang herbekijken, al verschillen de studierichtingen wel in slaagkansen in hoger onderwijs ▪ <i>Elektronische installatietechnieken</i> in samenhang met <i>Elektrische installatietechnieken</i> bekijken ▪ <i>Podiumtechnieken</i> in samenhang bekijken met <i>Audiovisuele vorming</i> uit het studiegebied Beeldende kunsten ▪ <i>Industriële wetenschappen</i> in samenhang bekijken met <i>Wetenschappen-wiskunde</i> (studiegebied Aso) in functie van doorstroompotentieel naar academische bachelors, en met <i>Techniek-wetenschappen</i> (studiegebied Chemie) en <i>Biotechnische wetenschappen</i> (studiegebied Landbouw) in functie van doorstroompotentieel naar professionele bachelors ▪ rationaliseren in Se-n-Se omwille van 7 opleidingen met minder dan 20 leerlingen, in samenhang met studiegebied Auto ▪ <i>Mechanica constructie- en planningstechnieken</i> in samenhang bekijken met de studiegebieden Hout, Bouw en Beeldende kunsten ▪ aanbod uitbreiden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
--	--

Mode

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Moderealisatie en -presentatie	Creatie en mode
derde graad	Moderealisatie en -verkoop	Creatie en mode
specialisatiejaar of Se-n-Se	Mode-verkoop Modespecialisatie en trendstudie	Creatie en patroonontwerpen

leerlingenaantal	studiegebied: 1.930 leerlingen bso: 1.256 leerlingen tso: 674 leerlingen
evolutie	daling studiegebied: 9,1% - sterke daling leerlingenaantal in tso van 20,1% - daling in bso van 2,1%
spreiding aanbod	geen gelijkmatige geografische spreiding: - tweede en derde graad volledig aanbod in alle provincies - specialisatiejaren en Se-n-Se volledig aanbod in provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen - in tso meer dan 95% in provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen - in bso meer dan 75% in provincies Antwerpen en West-Vlaanderen <i>Mode-verkoop</i> niet in Brussels Hoofdstedelijk Gewest
herkomst leerlingen	tweede graad bso - in eerste leerjaar grootste instroom vanuit beroepenvelden <i>Mode - Verzorging-voeding</i> en <i>Kantoor-verkoop</i> – <i>Mode</i>, noemenswaardige instroom uit basisopties <i>Creatie en vormgeving</i> en <i>Sociale en technische vorming</i> - in tweede leerjaar meer dan drie vierde van de leerlingen uit eigen studierichting derde graad bso - in eerste leerjaar minder dan 10% zij-instroom tweede graad tso - in eerste leerjaar meer dan 50% instroom uit basisopties <i>Creatie en vormgeving</i>, noemenswaardige instroom vanuit basisopties <i>Sociale en technische vorming</i> en <i>Moderne wetenschappen</i> - in tweede leerjaar meer dan vier vijfde van de leerlingen uit eigen studierichting derde graad tso - in eerste leerjaar minder dan 10% zij-instroom

attestering	bso - lager percentage C-attesten dan gemiddeld in bso tso - ongeveer 50% minder C-attesten dan gemiddeld in tso																			
doorstroom hoger onderwijs	bso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Mode-verkoop</td><td>18,2%</td><td>40,5%</td></tr><tr><td>Modespecialisatie en trendstudie</td><td>23,1%</td><td>23,6%</td></tr></table> - hogere participatiegraad in PBA dan gemiddeld in bso - laag studierendement in bso voor PBA tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Creatie en mode</td><td>55,2%</td><td>66,8%</td><td>6,9%</td><td>50,2%</td></tr></table> - participatie ABA zeer beperkt - lagere participatiegraad in PBA dan gemiddeld in tso - voldoende studierendement in eerste jaar, vooral goed in Modetechnologie	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	Mode-verkoop	18,2%	40,5%	Modespecialisatie en trendstudie	23,1%	23,6%	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Creatie en mode	55,2%	66,8%	6,9%	50,2%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA																		
Mode-verkoop	18,2%	40,5%																		
Modespecialisatie en trendstudie	23,1%	23,6%																		
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																
Creatie en mode	55,2%	66,8%	6,9%	50,2%																
doorstroom arbeidsmarkt	- meer schoolverlaters werkzoekend dan gemiddeld in bso en tso - Se-n-Se geen garantie op sneller vinden van een job																			
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit <i>Creatie en mode (6tso)</i> arbeidsmarktgericht <i>Moderealisatie en -verkoop (6bso)</i> <i>Mode-verkoop (specialisatiejaar)</i> <i>Modespecialisatie en trendstudie (specialisatiejaar)</i> <i>Creatie en patroonontwerpen (Se-n-Se)</i>																			
aanbevelingen	inhoudelijk herbekijken van de studierichting <i>Moderealisatie en -verkoop</i> en de specialisatiejaren <i>Modespecialisatie en</i>																			

	<i>trendstudie</i> en <i>Mode-verkoop</i> op basis van de beroepskwalificaties en indien mogelijk clustering van de specialisatiejaren, omwille van slechte doorstroomkansen naar de arbeidsmarkt ▪ herprofilieren van <i>Creatie en mode</i> op basis van de beroepskwalificaties en positioneren als een arbeidsmarktgerichte studierichting met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante PBA ▪ herbekijken van de Se-n-Se <i>Creatie en patroonontwerpen</i> op basis van de beroepskwalificaties: zinvolheid Se-n-Se? ▪ afschaffen van <i>Mode- en maatkleding heren</i> wegens niet ingericht
--	--

Muziekinstrumentenbouw

studieaanbod	bso
derde graad	Muziekinstrumentenbouw
specialisatiejaar	Bouw historische muziekinstrumenten Restauratie muziekinstrumenten

leerlingenaantal	studiegebied: 37 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: 0,05% van de bso-leerlingen zit in studiegebied Muziekinstrumentenbouw
evolutie	stijging van 5,7%, maar kleine absolute stijging wegens laag leerlingenaantal
spreiding aanbod	1 school in de provincie Antwerpen
herkomst leerlingen	▪ onvoldoende beschikbare cijfers voor derde graad ▪ instroom in specialisatiejaren enkel vanuit derde graad Muziekinstrumentenbouw
attestering	het aantal C-attesten in de specialisatiejaren ligt opvallend hoger dan gemiddeld in bso
doorstroom hoger onderwijs	geen doorstroom naar hoger onderwijs
doorstroom arbeidsmarkt	nauwelijks werkzoekenden
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht
aanbevelingen	▪ vraag over opportuniteit van deze studierichtingen in gewoon voltijds secundair onderwijs: eerder secundair volwassenenonderwijs? ▪ opmerking: hoog aantal C-attesten, vooral in de specialisatiejaren

Optiek

studieaanbod	tso
derde graad	Optiekttechnieken
Se-n-Se	Contactologie-optometrie

leerlingenaantal	studiegebied: 25 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: 0,03% van de tso-leerlingen zit in studiegebied Optiek
evolutie	stijging van 29,2%, maar kleine absolute stijging wegens lage leerlingenaantallen
spreiding aanbod	▪ 3 scholen: 1 in Antwerpen, 1 in Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1 in West-Vlaanderen ▪ geen Se-n-Se in Brussels Hoofdstedelijk Gewest
herkomst leerlingen	▪ instroom in studiegebied zeer uiteenlopend ▪ instroom 1/3 vanuit aso, 2/3 vanuit tso
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen
doorstroom hoger onderwijs	▪ alle leerlingen stromen door naar Se-n-Se <i>Contactologie-optometrie</i> , waar ze het attest bedrijfsbeheer kunnen behalen ▪ geen doorstroom naar de PBA Optiek en optometrie ▪ afgestudeerden kunnen onmiddellijk aan de slag als opticiens en verkoper
doorstroom arbeidsmarkt	nauwelijks werkzoekenden
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht
aanbevelingen	▪ inhoudelijk herbekijken van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties, maar geen nood aan rationalisatie ▪ duidelijk profileren van <i>Optiekttechnieken</i> als een arbeidsmarktgerichte studierichting met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors

Orthopedische technieken

studieaanbod	tso
derde graad	Orthopedietechnieken
Se-n-Se	Orthopedische instrumenten

leerlingenaantal	studiegebied: 35 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: 0,04% van de tso-leerlingen zit in studiegebied Orthopedische technieken
evolutie	stabiel leerlingenaantal
spreiding aanbod	2 scholen: 1 in Antwerpen, 1 in West-Vlaanderen
herkomst leerlingen	▪ instroom in studiegebied zeer uiteenlopend ▪ instroom 15% vanuit aso, 85% vanuit tso
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen
doorstroom hoger onderwijs	▪ 50% door naar Se-n-Se <i>Orthopedische instrumenten</i> , waar ze het attest bedrijfsbeheer kunnen behalen ▪ participatie in PBA: 33,3% ▪ studierendement in PBA: 48,0%
doorstroom arbeidsmarkt	geen werkzoekenden
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht
aanbevelingen	▪ inhoudelijk herbekijken van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties, maar geen nood aan rationalisatie ▪ duidelijk profileren van <i>Orthopedietechnieken</i> als een arbeidsmarktgerichte studierichting met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors

Personenzorg

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Verzorging-voeding	Sociale en technische wetenschappen
derde graad	Organisatiehulp Verzorging	Gezondheids- en welzijnswetenschappen Jeugd- en gehandicaptenzorg Sociale en technische wetenschappen
specialisatiejaar of Se-n-Se	Kinderzorg Organisatie-assistentie Thuis- en bejaardenzorg/zorgkundige	Animatie in de ouderenzorg Internaatswerking Leefgroepenwerking Tandartsassistentie

leerlingenaantal	studiegebied: 41.132 leerlingen bso: 16.795 leerlingen tso: 24.337 leerlingen ▪ groot studiegebied: 1 op 4 leerlingen in bso en tso zit in het studiegebied Personenzorg
evolutie	▪ stijging leerlingenaantal van 6,6% ▪ groei lichtjes sterker in bso dan in tso
spreiding aanbod	gelijkmatige geografische spreiding, behalve voor Se-n-Se
herkomst leerlingen	bso ▪ grootste instroom vanuit eigen studiegebied tso ▪ grootste instroom vanuit eigen studiegebied ▪ noemenswaardige instroom vanuit <i>Humane wetenschappen</i> (aso) ▪ bij aanvang derde graad komt 1 op 8 leerlingen nog uit ander studiegebied
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen

doorstroom hoger onderwijs	bso												
	<table><tr><th>specialisatiejaar</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Kinderzorg</td><td>30,5%</td><td>54,2%</td></tr><tr><td>Organisatie-assistentie</td><td>6,0%</td><td>29%</td></tr><tr><td>Thuis- en bejaardenzorg</td><td>9,0%</td><td>48,7%</td></tr></table>	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA	Kinderzorg	30,5%	54,2%	Organisatie-assistentie	6,0%	29%	Thuis- en bejaardenzorg	9,0%	48,7%
	specialisatiejaar	participatie PBA	studierendement PBA										
	Kinderzorg	30,5%	54,2%										
	Organisatie-assistentie	6,0%	29%										
	Thuis- en bejaardenzorg	9,0%	48,7%										
	- participatie <i>Kinderzorg</i> vooral aan PBA Onderwijs: kleuteronderwijs - studierendement afgestudeerden <i>Kinderzorg</i> in PBA Onderwijs: kleuteronderwijs is 55,6% in eerste jaar - driekwart studenten afkomstig uit <i>Kinderzorg</i> haalt geen bachelordiploma na 5 jaar - participatie ABA is voor alle studierichtingen verwaarloosbaar												
	tso												
	<table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Gezondheids- en welzijnswetenschappen</td><td>72,1%</td><td>72,9%</td></tr><tr><td>Jeugd- en gehandicaptenzorg</td><td>62,3%</td><td>63,5%</td></tr><tr><td>Sociale en technische wetenschappen</td><td>76,2%</td><td>65,3%</td></tr></table>	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	Gezondheids- en welzijnswetenschappen	72,1%	72,9%	Jeugd- en gehandicaptenzorg	62,3%	63,5%	Sociale en technische wetenschappen	76,2%	65,3%
	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA										
Gezondheids- en welzijnswetenschappen	72,1%	72,9%											
Jeugd- en gehandicaptenzorg	62,3%	63,5%											
Sociale en technische wetenschappen	76,2%	65,3%											
- participatie ABA en studierendement in ABA zijn voor alle studierichtingen zeer beperkt - studierendement <i>Jeugd- en gehandicaptenzorg</i> in PBA Onderwijs: kleuteronderwijs >70%, in andere PBA-opleidingen beduidend lager - studierendement vanuit <i>Gezondheids- en welzijnswetenschappen</i> en <i>Jeugd- en gehandicaptenzorg</i> gemiddeld à goed in eerste jaar PBA, maar helft van studenten uit GWW en JGZ haalt na 5 geen bachelordiploma - studierendement vanuit <i>Sociale en technische wetenschappen</i> goed in eerste jaar, maar 43% van studenten uit STW haalt na 5 jaar geen bachelordiploma													
doorstroom arbeidsmarkt													
- betere doorstroom dan gemiddeld in bso en tso - slechte doorstroom voor <i>Organisatiehulp</i> en voor specialisatiejaar <i>Organisatie-assistentie</i>													
finaliteit													
doorstroomgericht <i>Sociale en technische wetenschappen (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit <i>Gezondheids- en welzijnswetenschappen (6tso)</i> <i>Jeugd- en gehandicaptenzorg (6tso)</i>													

	▪ <i>Kinderzorg (specialisatiejaar)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Organisatiehulp (6bso)</i> ▪ <i>Verzorging (6bso)</i> ▪ <i>Organisatie-assistentie (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Thuis- en bejaardenzorg/zorgkundige (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Animatie in de ouderenzorg (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Internaatswerking (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Leefgroepenwerking (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Tandartsassistentie (Se-n-Se)</i>
aanbevelingen	▪ herbekijken van de studierichting <i>Verzorging</i> en van het specialisatiejaar <i>Thuis- en bejaardenzorg/zorgkundige</i> op basis van beroepskwalificaties ▪ inhoudelijk herbekijken van het specialisatiejaar <i>Kinderzorg</i> op basis van beroepskwalificaties en verschuiven naar arbeidsmarktgerichte finaliteit ▪ volledige herwerking (op basis van mogelijke beroepskwalificaties) van de studierichting <i>Organisatiehulp</i> en van het specialisatiejaar <i>Organisatie-assistentie</i> omwille van beperkt succes op de arbeidsmarkt ▪ inhoudelijk herbekijken van de Se-n-Se <i>Tandartsassistentie</i>, <i>Leefgroepenwerking</i>, <i>Internaatswerking</i> en <i>Animatie in de ouderenzorg</i> op basis van beroepskwalificaties ▪ inhoudelijke analyse voor derde graad tso omwille van een grotendeels gelijklopend doorstroomprofiel in <i>Gezondheids- en welzijnswetenschappen</i> en <i>Sociale en technische wetenschappen</i> en het raakvlak met de aso-studierichting <i>Humane wetenschappen</i>, en dit in functie van clustering

Podiumkunsten

studieaanbod	kso
tweede graad	Dans Muziek Woordkunst-drama
derde graad	Dans Muziek Woordkunst-drama
voorbereidend jaar hoger onderwijs	Bijzondere muzikale vorming Bijzondere vorming dans* Bijzondere vorming woordkunst-drama*

* Deze voorbereidende jaren worden in deze screening niet geanalyseerd omdat er in de geanalyseerde periode geen leerlingen ingeschreven waren.

leerlingenaantal	studiegebied: 1.318 leerlingen 21,1% van alle leerlingen in kso
evolutie	stijging van 19,9%, tegenover stijging van 2,1% in hele kso
spreiding aanbod	- aanbod van het studiegebied in alle provincies, maar enkel studierichting <i>Woordkunst-drama</i> wordt overal aangeboden - geen aanbod studierichting <i>Muziek</i> in West-Vlaanderen - geen aanbod studierichting <i>Dans</i> in West-Vlaanderen, Limburg en Vlaams-Brabant - geen aanbod voorbereidend jaar <i>Bijzondere muzikale vorming</i> in Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Limburg
herkomst leerlingen	tweede graad - in eerste leerjaar grootste instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i> en <i>Artistieke vorming</i> - in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting, in studierichting <i>Muziek</i> nog noemenswaardige instroom uit <i>Wetenschappen</i> (aso) derde graad - in eerste leerjaar weinig zij-instroom in <i>Dans</i>, 20% zij-instroom in <i>Muziek</i> en <i>Woordkunst-drama</i> voorbereidend jaar op hoger onderwijs - heel uiteenlopende instroom in <i>Bijzondere muzikale vorming</i>, voornamelijk uit kso en aso
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen

doorstroom hoger onderwijs	- participatiegraad lager dan gemiddeld in kso - studierendement vergelijkbaar met hele kso voor professionele bachelors maar hoger voor academische bachelors <table><tr><th>studierichtingen</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Dans</td><td>21,7%</td><td>61,7%</td><td>13,0%</td><td>50,8%</td></tr><tr><td>Muziek</td><td>26,1%</td><td>79,6%</td><td>55,0%</td><td>79,5%</td></tr><tr><td>Woordkunst-drama</td><td>39,9%</td><td>59,0%</td><td>31,8%</td><td>66,3%</td></tr></table> binnen studiegebied Podiumkunsten grote verschillen tussen de 3 studierichtingen: - lagere participatiegraad in hoger onderwijs voor studierichting <i>Dans</i> dan gemiddeld - hogere participatiegraad in academische bachelors voor studierichting <i>Muziek</i> - hogere participatiegraad in professionele bachelors voor studierichting <i>Woordkunst-drama</i> - studierendement <i>Dans</i> net voldoende in professionele bachelors, niet goed in academische bachelors, maar geen inhoudelijk verwante academische bachelor - studierendement in <i>Muziek</i> zeer goed voor professionele en academische bachelors - studierendement <i>Woordkunst-drama</i> enkel goed in professionele bachelor <i>Onderwijs: kleuteronderwijs</i> en academische bachelor <i>Drama</i> - op langere termijn is studierendement aandachtspunt want een derde tot de helft van de studenten haalt geen bachelordiploma na 5 jaar	studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Dans	21,7%	61,7%	13,0%	50,8%	Muziek	26,1%	79,6%	55,0%	79,5%	Woordkunst-drama	39,9%	59,0%	31,8%	66,3%
studierichtingen	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																	
Dans	21,7%	61,7%	13,0%	50,8%																	
Muziek	26,1%	79,6%	55,0%	79,5%																	
Woordkunst-drama	39,9%	59,0%	31,8%	66,3%																	
doorstroom arbeidsmarkt	- vrij hoog percentage werkzoekende schoolverlaters na één jaar - vergelijkbaar percentage met hele kso - hoogste percentage werkzoekende schoolverlaters na 1 jaar in <i>Dans</i>, maar wel heel lage leerlingenaantallen																				
finaliteit	doorstroomgericht <i>Muziek (naar ABA en PBA)</i> dubbele finaliteit <i>Dans</i> <i>Woordkunst-drama</i> arbeidsmarktgericht -																				

	onduidelijke finaliteit ▪ <i>Bijzondere muzikale vorming (voorbereidend jaar op HO)</i> ▪ <i>Bijzondere vorming dans (voorbereidend jaar op HO)</i> ▪ <i>Bijzondere vorming woordkunst-drama (voorbereidend jaar op HO)</i>
aanbevelingen	▪ inhoudelijk herbekijken van de studierichting <i>Dans</i> op basis van de beroepskwalificaties en de begincompetenties van de professionele bachelor Dans, en dit in samenhang met het studiegebied Ballet ▪ inhoudelijk herbekijken van de studierichting <i>Woordkunst-drama</i> in functie van betere slaagkansen in het hoger onderwijs ▪ vraag over de opportuniteit van de voorbereidende jaren op het hoger onderwijs <i>Bijzondere muzikale vorming</i>, <i>Bijzondere vorming dans</i> en <i>Bijzondere vorming woordkunst-drama</i> in de opleidingsstructuur van het voltijds secundair onderwijs, gezien de uiterst lage leerlingenaantallen in twee van die voorbereidende jaren en gezien ook het bestaan van deeltijds kunstonderwijs

Sport

studieaanbod	aso	bso	tso
tweede graad	Sportwetenschappen Wetenschappen-topsport	Topsport-sportinitiatie	Lichamelijke opvoeding en sport Topsport
derde graad	Moderne talen-topsport Sportwetenschappen Wetenschappen-topsport Wiskunde-topsport	Topsport-sportinitiatie	Lichamelijke opvoeding en sport Topsport
specialisatiejaar of Se-n-Se	-	Topsport-sportbegeleider	Sportclub- en fitnessbegeleider

leerlingenaantal	studiegebied: 8.089 leerlingen aso: 2.712 leerlingen bso: 20 leerlingen tso: 5.356 leerlingen groot studiegebied: hoog leerlingenaantal binnen beperkt aanbod
evolutie	- stijging leerlingenaantal van 5,5% - sterkste stijging in tso
spreiding aanbod	- gelijkmatige geografische spreiding over provincies en Brussels Hoofdstedelijk gewest voor <i>Sportwetenschappen</i> (aso) - gelijkmatige geografische spreiding over provincies voor <i>Lichamelijke opvoeding en sport</i> (tso), maar niet in Brussels Hoofdstedelijk gewest - aanbod voor studierichtingen met topsport voor aso tot 7 scholen in de provincies, geen aanbod in Brussels Hoofdstedelijk Gewest - aanbod voor studierichtingen met topsport voor tso tot 6 scholen in de provincies, geen aanbod in Brussels Hoofdstedelijk Gewest. - aanbod voor studierichting met topsport voor bso beperkt tot 3 scholen in provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen
herkomst leerlingen	aso - bij aanvang tweede graad <i>Sportwetenschappen</i> grootste instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i> en noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Latijn</i> - bij aanvang tweede graad <i>Wetenschappen-topsport</i> grootste instroom uit basisopties <i>Topsport</i> en <i>Moderne wetenschappen</i> en noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Latijn</i>

	▪ in tweede leerjaar tweede graad vooral instroom uit eigen studierichting ▪ bij aanvang derde graad voornamelijk instroom uit eigen studierichting; in <i>Sportwetenschappen</i> nog aanzienlijke instroom uit de studierichting <i>Wetenschappen</i> (aso) bso ▪ te weinig leerlingen om uitspraken te doen tso ▪ bij aanvang tweede graad <i>Lichamelijke opvoeding en sport</i> grootste instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i>, aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Sociale en technische vorming</i> en noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Handel</i> ▪ bij aanvang tweede graad <i>Topsport</i> grootste instroom uit basisopties <i>Topsport</i> en <i>Moderne wetenschappen</i>, aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Handel</i> ▪ in tweede leerjaar tweede graad vooral instroom uit eigen studierichting, in <i>Lichamelijke opvoeding en sport</i> noemenswaardige zij-instroom vanuit <i>Sportwetenschappen</i> (aso), <i>Economie</i> (aso) en <i>Wetenschappen</i> (aso); in <i>Topsport</i> noemenswaardige zij-instroom uit <i>Wetenschappen-topsport</i> (aso), <i>Lichamelijke opvoeding en sport</i> (tso) en <i>Economie</i> (aso) ▪ bij aanvang derde graad voornamelijk instroom uit eigen studierichting; in <i>Lichamelijke opvoeding en sport</i> noemenswaardige instroom uit <i>Sportwetenschappen</i>, <i>Economie</i> en <i>Sociale en technische wetenschappen</i>																									
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen																									
doorstroom hoger onderwijs	aso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Moderne talen-topsport</td><td>57,1%</td><td>61,5%</td><td>28,6%</td><td>25,2%</td></tr><tr><td>Sportwetenschappen</td><td>33,6%</td><td>79,5%</td><td>54,9%</td><td>56,9%</td></tr><tr><td>Wetenschappen-topsport</td><td>28,9%</td><td>75,5%</td><td>57,9%</td><td>52,3%</td></tr><tr><td>Wiskunde-topsport</td><td>0,0%</td><td>-</td><td>100,0%</td><td>76,2%</td></tr></table> ▪ hoge participatie aan ABA in <i>Sportwetenschappen</i>, <i>Wetenschappen-topsport</i> en <i>Wiskunde-topsport</i> ▪ hoge participatie aan PBA in <i>Moderne talen-topsport</i> ▪ goed studierendement in <i>Sportwetenschappen</i> en <i>Wetenschappen-topsport</i> in PBA, onvoldoende in ABA ▪ matig tot onvoldoende studierendement in <i>Moderne talen-topsport</i> voor PBA, slecht in ABA ▪ goed studierendement in <i>Wiskunde-topsport</i> in ABA (zeer weinig leerlingen)	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Moderne talen-topsport	57,1%	61,5%	28,6%	25,2%	Sportwetenschappen	33,6%	79,5%	54,9%	56,9%	Wetenschappen-topsport	28,9%	75,5%	57,9%	52,3%	Wiskunde-topsport	0,0%	-	100,0%	76,2%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA																						
Moderne talen-topsport	57,1%	61,5%	28,6%	25,2%																						
Sportwetenschappen	33,6%	79,5%	54,9%	56,9%																						
Wetenschappen-topsport	28,9%	75,5%	57,9%	52,3%																						
Wiskunde-topsport	0,0%	-	100,0%	76,2%																						

	tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Lichamelijke opvoeding en sport</td><td>57,4%</td><td>55,5%</td></tr><tr><td>Topsport</td><td>56,3%</td><td>39,0%</td></tr></table> - participatie in PBA iets lager dan gemiddeld in tso - onvoldoende studierendement in PBA	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	Lichamelijke opvoeding en sport	57,4%	55,5%	Topsport	56,3%	39,0%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA								
Lichamelijke opvoeding en sport	57,4%	55,5%								
Topsport	56,3%	39,0%								
doorstroom arbeidsmarkt	- in aso minder goede doorstroom dan gemiddeld - in bso te weinig leerlingen om uitspraken te doen - in tso minder vlotte doorstroom, vooral in <i>Se-n-Se Sportclub- en fitnessbegeleider</i>									
finaliteit	doorstroomgericht <i>Moderne talen-topsport (naar PBA)</i> <i>Sportwetenschappen (naar PBA)</i> <i>Wetenschappen-topsport (naar PBA)</i> <i>Wiskunde-topsport (naar ABA)</i> dubbele finaliteit <i>Lichamelijke opvoeding en sport (6tso)</i> <i>Topsport (6tso)</i> <i>Topsport-sportbegeleider (specialisatiejaar)</i> arbeidsmarktgericht <i>Topsport-sportinitiatie (6bso)</i> <i>Sportclub- en fitnessbegeleider (Se-n-Se)</i>									
aanbevelingen	- rationaliseren en inhoudelijk herdefiniëren van <i>Topsport-sportinitiatie (6bso)</i>, <i>Topsport-sportbegeleider (specialisatiejaar)</i>, <i>Topsport (tso)</i> en <i>Sportclub- en fitnessbegeleider (Se-n-Se)</i> op basis van de beroepskwalificaties - rationaliseren en inhoudelijk herdefiniëren van de studierichtingen <i>Moderne talen-topsport (aso)</i>, <i>Wetenschappen-topsport (aso)</i> en <i>Lichamelijke opvoeding en sport (tso)</i> tot een studierichting die primair gericht is op professionele bachelors - monitoren van het studierendement in het hoger onderwijs van de studierichting <i>Sportwetenschappen</i>, die recent nieuwe specifieke eindtermen kreeg, zodat ze haar primaire gerichtheid op academische bacheloropleidingen in de nabije toekomst wél kan waarmaken									

Tandtechnieken

studieaanbod	tso
derde graad	Tandtechnieken
Se-n-Se	Dentaaltechnieken en supra-structuren

leerlingenaantal	studiegebied: 75 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied: 0,1% van de tso-leerlingen zit in studiegebied Tandtechnieken
evolutie	▪ stijging van 18,6% in de studierichting <i>Tandtechnieken</i> , maar kleine absolute stijging wegens lage leerlingenaantallen ▪ stabiel leerlingenaantal in de Se-n-Se <i>Dentaaltechnieken en supra-structuren</i>
spreiding aanbod	▪ 3 scholen: 1 in Antwerpen, 1 in Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1 in West-Vlaanderen ▪ geen Se-n-Se in Brussels Hoofdstedelijk Gewest
herkomst leerlingen	▪ instroom in studiegebied zeer uiteenlopend ▪ instroom 1/3 vanuit aso, 2/3 vanuit tso
attestering	minder A-attesten dan gemiddeld in tso, maar cijfers voorzichtig interpreteren wegens laag leerlingenaantal
doorstroom hoger onderwijs	▪ beperkte doorstroom naar PBA en ABA: inhoudelijk verwant opleidingsaanbod bestaat daar niet, tenzij Tandheelkunde, maar daarvoor is de wetenschappelijke basis- en specifieke vorming in dit studiegebied te beperkt ▪ meerderheid stroomt door naar Se-n-Se, waarin ze het attest bedrijfsbeheer kunnen behalen
doorstroom arbeidsmarkt	▪ nauwelijks werkzoekenden ▪ afgestudeerden kunnen onmiddellijk aan de slag als tandtechnicus
finaliteit	enkel arbeidsmarktgericht
aanbevelingen	inhoudelijk herbekijken van het studiegebied op basis van de beroepskwalificaties, maar geen nood aan rationalisatie (niche)

Textiel

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Textiel	Textiel- en designtechnieken Textieltechnieken
derde graad	Textiel	Textiel- en chemische technieken Textiel- en designtechnieken Textielproductietechnieken
specialisatiejaar /Se-n-Se	Instellen van textielmachines	-

leerlingenaantal	studiegebied: 47 leerlingen bso: 10 leerlingen tso: 37 leerlingen ▪ zeer klein studiegebied
evolutie	▪ daling leerlingenaantal van 23,6% ▪ daling in bso en tso vergelijkbaar
spreiding aanbod	enkel in West-Vlaanderen ▪ tweede graad en specialisatiejaar in 1 school ▪ derde graad in 2 scholen
herkomst leerlingen	bso tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Textiel</i> grootste instroom uit beroepenveld <i>Metaal-Textiel</i> ▪ in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting + noemenswaardige instroom uit <i>Textiel- en designtechnieken</i> (tso) bso derde graad ▪ in eerste leerjaar <i>Textiel</i> grootste instroom uit eigen studierichting specialisatiejaar ▪ instroom bijna uitsluitend uit verwante studierichting derde graad tso tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Textiel- en designtechnieken</i> grootste instroom uit basisopties <i>Textiel</i> en <i>Moderne wetenschappen</i> ▪ in eerste leerjaar <i>Textieltechnieken</i> grootste instroom uit basisoptie <i>Textiel</i>, noemenswaardige uit basisoptie <i>Sociale en technische vorming</i>

	tso derde graad - in eerste leerjaar <i>Textiel- en chemische technieken</i> grootste instroom uit <i>Textieltechnieken</i> + noemenswaardige instroom uit <i>Biotechnische wetenschappen</i> (tso) - in eerste leerjaar <i>Textiel- en designtechnieken</i> grootste instroom uit eigen studierichting tweede graad - in eerste leerjaar <i>Textielproductietechnieken</i> grootste instroom uit meest verwante studierichting tweede graad															
attestering	nauwelijks C-attesten in dit studiegebied															
doorstroom hoger onderwijs	bso - geen doorstroom naar hoger onderwijs tso - zeer laag leerlingenaantal <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th><th>participatie ABA</th><th>studierendement ABA</th></tr><tr><td>Textiel- en designtechnieken</td><td>85,7%</td><td>43,8%</td><td>0,0%</td><td>-</td></tr><tr><td>Textielproductietechnieken</td><td>33,3%</td><td>43,3%</td><td>0,0%</td><td>-</td></tr></table> - hoge participatie aan PBA voor <i>Textiel-en designtechnieken</i> - onvoldoende studierendement	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA	Textiel- en designtechnieken	85,7%	43,8%	0,0%	-	Textielproductietechnieken	33,3%	43,3%	0,0%	-
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA												
Textiel- en designtechnieken	85,7%	43,8%	0,0%	-												
Textielproductietechnieken	33,3%	43,3%	0,0%	-												
doorstroom arbeidsmarkt	vlotte doorstroom, vrijwel geen werkzoekenden na 1 jaar															
finaliteit	doorstroomgericht <i>Textiel- en designtechnieken (6tso) (naar PBA)</i> dubbele finaliteit <i>Textielproductietechnieken (6tso)</i> arbeidsmarktgericht <i>Textiel (6bso)</i> <i>Instellen van textielmachines (specialisatiejaar)</i> onduidelijke finaliteit <i>Textiel- en chemische technieken (6tso)</i>															
aanbevelingen	rationaliseren en inhoudelijk herdefiniëren van de arbeidsmarktgerichte studierichtingen op basis van de beroepskwalificaties															

	▪ <i>Textiel- en designtechnieken</i> en <i>Textielproductietechnieken</i> herpositioneren als arbeidsmarktgerichte studierichtingen op basis van de beroepskwalificaties, wegens niet waarmaken van de doorstroomfinaliteit naar hoger onderwijs, maar wel met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors

Toerisme

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	-	Toerisme
derde graad	Onthaal en recreatie	Onthaal en public relations Toerisme
specialisatiejaar of Se-n-Se	Gespecialiseerd recreatiemedewerker*	Public relations Toerisme en organisatie Toerisme en recreatie

* Deze studierichting werd niet ingericht in de periode waarop deze screening betrekking heeft en wordt daarom niet besproken.

leerlingenaantal	studiegebied: 2.564 bso: 120 (in het eerste leerjaar van de derde graad in 2012-2013, het oprichtingsjaar van de bso-studierichting) tso: 2.444
evolutie	- daling studiegebied 10,3% - daling leerlingenaantal in tso van 16,6%, maar afgezwakt door oprichting van bso derde graad
spreiding aanbod	- gelijkmatige geografische spreiding voor tso - geen aanbod voor bso in Limburg
herkomst leerlingen	bso derde graad - in eerste leerjaar grootste instroom vanuit Personenzorg, daarna pas vanuit Toerisme tso tweede graad - in eerste leerjaar grootste instroom vanuit basisopties <i>Moderne wetenschappen, Handel en Sociale en technische vorming</i> - in tweede leerjaar instroom vanuit eigen studierichting + noemenswaardige instroom vanuit <i>Economie (aso)</i> en <i>Handel</i> (tso) tso derde graad - in <i>Toerisme</i> grootste instroom vanuit tweede graad <i>Toerisme</i> maar ook een noemenswaardige instroom vanuit studiegebied <i>Handel</i> - in <i>Onthaal en public relations</i> grootste instroom vanuit studiegebied <i>Handel</i>, daarna pas vanuit <i>Toerisme</i>
attestering	bso - hoog percentage C-attesten in de derde graad tso - zeer hoog percentage C-attesten in tweede graad

	▪ hoog percentage C-attesten in derde graad									
doorstroom hoger onderwijs	tso <table><tr><th>studierichting</th><th>participatie PBA</th><th>studierendement PBA</th></tr><tr><td>Onthaal en public relations</td><td>55,8%</td><td>45,6%</td></tr><tr><td>Toerisme</td><td>55,7%</td><td>56,9%</td></tr></table> ▪ lagere participatiegraad in PBA dan gemiddeld in tso ▪ lager studierendement in PBA dan gemiddeld, vooral in <i>Onthaal en public relations</i> ▪ participatie en studierendement ABA voor beide studierichtingen zeer beperkt	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	Onthaal en public relations	55,8%	45,6%	Toerisme	55,7%	56,9%
studierichting	participatie PBA	studierendement PBA								
Onthaal en public relations	55,8%	45,6%								
Toerisme	55,7%	56,9%								
doorstroom arbeidsmarkt	▪ meer schoolverlaters werkzoekend dan gemiddeld in tso ▪ nog geen VDAB-cijfers beschikbaar voor bso ▪ Se-n-Se geen garantie op sneller vinden van een job, vooral niet de Se-n-Se <i>Public relations</i>									
finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit ▪ <i>Onthaal en public relations (6tso)</i> ▪ <i>Toerisme (6tso)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Public relations (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Toerisme en organisatie (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Toerisme en recreatie (Se-n-Se)</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Onthaal en recreatie (6bso)</i> ▪ <i>Gespecialiseerd recreatiemedewerker (specialisatiejaar)</i>									
aanbevelingen	▪ gezien de slechte perspectieven zowel naar het hoger onderwijs als naar de arbeidsmarkt: analyse naar de wenselijkheid van dit studiegebied in het secundair onderwijs in samenhang met de ontwikkeling van beroepskwalificaties ▪ rationalisering en grondige bijsturing van studiegebied in samenhang met studiegebieden Handel en Sport									

Voeding

studieaanbod	bso	tso
tweede graad	Brood- en banketbakkerij Restaurant en keuken Slagerij en vleeswarenbereiding	Brood en banket Hotel Slagerij en vleeswaren Voedingstechnieken
derde graad	Brood- en banketbakkerij en confiserie Grootkeuken Restaurant en keuken Slagerij en verkoopsklare gerechten	Brood en banket Hospitality Hotel Slagerij en vleeswaren Voedingstechnieken
specialisatiejaar of Se-n-Se	Banketaannemer-traiteur Banketbakkerij-chocoladebewerking Dieetbakkerij Gemeenschapsrestaurant Hotelonthaal Restaurantbedrijf en drankenkennis Slagerij-fijnkosttraiteur Specialiteitenrestaurant Wereldgastronomie	Assistent voedingsindustrie Bakkerijtechnieken Butler-intendant Hotelbeheer Vleeswarentechnieken

leerlingenaantal	studiegebied: 6.540 leerlingen bso: 4.534 leerlingen tso: 2.006 leerlingen vrij groot studiegebied: zeer ruim studieaanbod
evolutie	- lichte daling leerlingenaantal van 1,5% - aanzienlijke daling in tso, lichte stijging in bso
spreiding aanbod	gelijkmatige geografische spreiding behalve: - in derde graad bso <i>Grootkeuken</i> en <i>Slagerij en verkoopsklare gerechten</i> - in tweede graad tso <i>Slagerij en vleeswaren</i> en <i>Voedingstechnieken</i> - in derde graad tso alle studierichtingen, behalve <i>Hotel</i> dat in elke provincie wordt aangeboden - het specialisatiejaar en alle Sen-Se

herkomst leerlingen	tweede graad bso ▪ in eerste leerjaar grootste instroom in de drie studierichtingen uit beroepenveld <i>Hotel-bakkerij-slagerij</i> ▪ in eerste leerjaar <i>Brood- en banketbakkerij</i> nog aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Hotel-voeding</i> en noemenswaardige instroom uit basisoptie <i>Sociale en technische vorming</i> en beroepenveld <i>Kantoor en verkoop - Verzorging-voeding</i> ▪ in <i>Restaurant en keuken</i> is er een aanzienlijke instroom uit beroepenveld <i>Kantoor en verkoop - Verzorging-voeding</i> en noemenswaardige instroom uit uiteenlopende basisopties en beroepenvelden ▪ in <i>Slagerij en vleeswarenbereiding</i> aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Hotel-voeding</i> en noemenswaardige instroom uit <i>Sociale en technische vorming</i> ▪ in tweede leerjaar grootste instroom uit eigen studierichting + noemenswaardige instroom uit andere bso-en tso-studierichtingen studiegebied Voeding derde graad bso ▪ in eerste leerjaar grootste instroom uit meest verwante studierichting tweede graad + noemenswaardige instroom uit andere bso-en tso-studierichtingen van studiegebied Voeding tweede graad tso ▪ in eerste leerjaar grootste instroom in 4 studierichtingen uit basisoptie <i>Hotel-voeding</i>, aanzienlijke instroom uit basisoptie <i>Moderne wetenschappen</i> en noemenswaardige instroom uit diverse andere basisopties ▪ in tweede leerjaar instroom hoofdzakelijk uit eigen studierichting, daarnaast ook noemenswaardige instroom uit aso-studierichtingen en uit <i>Sociale en technische wetenschappen</i> (tso) derde graad tso ▪ in eerste leerjaar grootste instroom uit meest verwante studierichting tweede graad ▪ in eerste leerjaar <i>Hospitality</i> instroom zeer divers: grootste instroom uit <i>Toerisme</i>, dan <i>Hotel</i> en <i>Sociale en technische wetenschappen</i> + noemenswaardige instroom uit studiegebieden Aso en Handel specialisatiejaren en Se-n-Se ▪ grootste instroom uit meest verwante studierichtingen
attestering	geen opmerkelijke vaststellingen

doorstroom hoger onderwijs	bso				
	specialisatiejaar		participatie PBA	studierendement PBA	
	Banketaannemer-traiteur		6,6%	27,4%	
	Banketbakkerij-chocoladebewerking		4,3%	16,1%	
	Dieetbakkerij		0,0%	-	
	Gemeenschapsrestaurant		1,4%	68,3%	
	Hotelonthaal		30,2%	38,0%	
	Restaurantbedrijf en drankenkennis		19,1%	26,7%	
	Slagerij-fijnkosttraiteur		0,0%	-	
	Specialiteitenrestaurant		9,2%	46,3%	
	Wereldgastronomie		8,3%	71,8%	
	- participatie heel beperkt in PBA en ABA - studierendement onvoldoende				
	tso				
	studierichting	participatie PBA	studierendement PBA	participatie ABA	studierendement ABA
	Brood en banket	20,8%	55,5%	0,0%	-
Hospitality	43,5%	58,8%	8,7%	52,5%	
Hotel	41,2%	56,9%	2,4%	51,1%	
Slagerij en vleeswaren	13,3%	68,3%	0,0%	-	
Voedingstechnieken	100,0%	58,3%	0,0%	-	
- participatie laag in PBA, zeer laag in ABA - studierendement onvoldoende					
doorstroom arbeidsmarkt	- in bso doorstroom vlotter dan gemiddeld in bso, behalve in <i>Restaurant en keuken</i> - in tso doorstroom vlotter dan gemiddeld in tso, behalve in <i>Hospitality</i>. <i>Brood en banket</i> minder vlot dan gemiddeld in studiegebied Voeding, maar wel vlotter dan gemiddeld in bso - in Se-n-Se zeer goede doorstroom, behalve in <i>Hotelbeheer</i>				

finaliteit	doorstroomgericht - dubbele finaliteit ▪ <i>Hotelonthaal (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Hospitality (6tso)</i> ▪ <i>Hotel (6tso)</i> arbeidsmarktgericht ▪ <i>Brood- en banketbakkerij en confiserie (6bso)</i> ▪ <i>Grootkeuken (6bso)</i> ▪ <i>Restaurant en keuken (6bso)</i> ▪ <i>Slagerij en verkoopsklare gerechten (6bso)</i> ▪ <i>Banketaannemer-traiteur (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Banketbakkerij-chocoladebewerking (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Dieetbakkerij (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Gemeenschapsrestaurant (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Restaurantbedrijf en drankenkennis (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Slagerij-fijnkosttraiteur (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Specialiteitenrestaurant (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Wereldgastronomie (specialisatiejaar)</i> ▪ <i>Brood en banket (6tso)</i> ▪ <i>Slagerij en vleeswaren (6tso)</i> ▪ <i>Assistent voedingsindustrie (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Bakkerijtechnieken (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Butler-intendant (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Hotelbeheer (Se-n-Se)</i> ▪ <i>Vleeswarentechnieken (Se-n-Se)</i> onduidelijke finaliteit ▪ <i>Voedingstechnieken (6tso)</i>
aanbevelingen	▪ rationaliseren en clusteren van de arbeidsmarktgerichte studierichtingen van het hele studiegebied op basis van de beroepskwalificaties, in samenhang met de studiegebieden Toerisme en Handel ▪ de drie dubbele finaliteitsrichtingen herpositioneren als arbeidsmarktgerichte studierichtingen, met (gerichte) toegang tot inhoudelijk verwante professionele bachelors

Bijlage: Methodologie

Voor de analyse van de doorstroommogelijkheden van studierichtingen wordt beroep gedaan op de 29 eigenlijke screeningen. In deze methodologische toelichting worden de criteria verduidelijkt die worden gebruikt bij het bepalen van de finaliteit van elke studierichting ('*as is*'). Daarna worden de criteria aangegeven die de basis vormen van de aanbevelingen voor de finaliteit van elke studierichting ('*to be*').

Voor het bepalen van de finaliteit wordt een participatiegraad van 25% als norm gesteld voor doorstroom naar de academische bachelor (ABA), de professionele bachelor (PBA) en de arbeidsmarkt. De geanalyseerde gegevens betreffen de doorstroom van leerlingen die het secundair onderwijs verlieten na het schooljaar 2011-2012. Het schema hieronder verduidelijkt de verschillende mogelijke combinaties.

Finaliteit	Participatiegraad ABA	Participatiegraad PBA	Participatiegraad arbeidsmarkt
ABA	>25%	<25%	<25%
PBA	<25%	>25%	<25%
ABA+PBA	>25%	>25%	<25%
Arbeidsmarkt	<25%	<25%	>25%
Dubbele finaliteit	>25%	<25%	>25%
Dubbele finaliteit	<25%	>25%	>25%
Dubbele finaliteit	>25%	>25%	>25%

In volgende vier gevallen kan de finaliteit van een studierichting niet worden bepaald ('onduidelijke finaliteit'):

- De studierichting werd nog niet ingericht in het schooljaar 2011-2012.
- Er waren geen leerlingen ingeschreven in de studierichting tijdens het schooljaar 2011-2012.
- Er zijn geen gegevens over de doorstroom naar hoger onderwijs. Dit geldt m.n. voor de voorbereidende jaren op het hoger onderwijs. In principe geldt dit ook voor de Se-n-Se: de analyse beperkt zich tot de doorstroom naar de arbeidsmarkt.
- Er zijn te weinig leerlingen die doorstromen naar hoger onderwijs om de studierichting te kenmerken als 'ABA-' dan wel 'PBA-gericht'.

Voor de aanbevelingen wordt nagegaan of de studierichting haar finaliteit (zoals bepaald door de hoger beschreven criteria) waarmaakt. Deze analyse is gebaseerd op het gemiddeld studierendement in een studierichting (voor PBA- of ABA-gerichte finaliteit), het percentage werkzoekende schoolverlaters na één jaar (voor arbeidsmarktgerichte finaliteit) of een combinatie van beide (voor dubbele finaliteit).

Voor het behalen van de PBA- of ABA-gerichte finaliteit worden twee criteria gehanteerd. Om de finaliteit waar te maken dienen de leerlingen een gemiddeld studierendement van meer dan 65% te behalen. Studierichtingen met een gemiddeld studierendement tussen 60% en 65% krijgen een 'waarschuwingstatus'.

Daarnaast wordt rekening gehouden met het percentage leerlingen dat na vijf jaar geen bachelordiploma behaalt (indien deze gegevens beschikbaar zijn in Onderwijskiezer). Om de finaliteit waar te maken wordt als norm gesteld dat maximum 25% van de leerlingen na vijf jaar geen bachelordiploma heeft behaald. Studierichtingen met 25% tot 35% leerlingen die geen bachelordiploma behalen na vijf jaar krijgen een 'waarschuwingsstatus'.

Om de arbeidsmarktgerichte finaliteit waar te maken wordt vooropgesteld dat maximum 10% van de schoolverlaters na een jaar nog werkzoekend is. Studierichtingen met 10 tot 15% schoolverlaters die na een jaar nog werkzoekend zijn, krijgen een 'waarschuwingsstatus'.

De criteria voor het waarmaken van de finaliteit worden in onderstaande tabel schematisch voorgesteld.

Waarmaken finaliteit	Studierendement	Bachelor niet behaald	Werkzoekende schoolverlaters
PBA en/of ABA	>65%: OK 60-65: waarschuwing	<25%: OK 25-35%: waarschuwing	/
Arbeidsmarktgericht	/	/	< 10% OK 10-15%: waarschuwing
Dubbele finaliteit	>65%: OK 60-65: waarschuwing	<25%: OK 25-35%: waarschuwing	< 10% OK 10-15%: waarschuwing